

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

Příčiny neúspěchu vojenského převratu v Turecku v roce 2016

Bakalářská práce

Autor: Andrea Nýčová

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Bílek, Ph.D.

Hradec Králové, 2020

Zadání bakalářské práce

Autor: Andrea Nýčová

Studium: F16BP0144

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Název bakalářské práce: Příčiny neúspěchu vojenského převratu v Turecku v roce 2016

Název bakalářské práce AJ: Causes of Failure of the Turkish Coup d'état of 2016

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zabývá příčinami, které vedly k neúspěchu vojenského převratu, o který se v roce 2016 pokusila frakce tureckých ozbrojených sil Yurtta Sulh Konseyi. Práce blíže zkoumá motivy konspirátorů, nálady převažující mezi příslušníky armády a mezi civilním obyvatelstvem, povahu vztahů mezi armádou a civilními autoritami. Využívá případu neúspěšného pokusu o převrat, má práce za cíl ověřit teorii čerpanou z díla Samuela Finera (Finer: 1962). První část práce se zabývá teorií vojenských převratů a podmínkami jejich úspěchu; zde je představena Finerova teorie týkající se možných příčin, motivů a nálad vedoucím k pokusu o převrat, čtyři možné kombinace subjektivních a objektivních faktorů determinujících, zda k pokusu o převrat dojde či ne, a teorie o síle politické kultury a provázanosti civilního obyvatelstva s institucemi, vedoucí k snížené pravděpodobnosti úspěchu vojenského převratu. Druhá část práce zkoumá samotný neúspěšný pokus o převrat v roce 2016 a jeho specifické proměnné v kontextu této teorie. V třetí části práce je zhodnoceno, zda je teorie platná a zda ji lze aplikovat na vybraný případ. Výzkumná otázka jaké byly příčiny neúspěchu vojenského převratu v Turecku v roce 2016? Metodologie Zamýšlenou formou práce je případová studie zkoumající neúspěšný pokus o vojenský převrat s ohledem na jeho institucionální a sociální kontext, aplikující teorii vytvořenou jiným autorem. Data jako zdroje dat práce využívá televizní záběry, soudní záznamy, oficiální prohlášení zapojených osob, a novinové články. Dále je využita literatura relevantní k teoretickému pozadí práce.

1. Bacik, Gokhan, Salur, Sammas. 2010. "Coup-Proofing in Turkey." *European Journal of Economic and Political Studies* 3(2): s. 163 - 188.
2. Burak, Begüm. 2011. "The Role of the Military in Turkish Politics: To Guard Whom and From What?" *European Journal of Economic and Political Studies* 4(1): s. 143 - 169.
3. Feroz, Ahmed. 2003. *The Making of Modern Turkey*. New York & London: Routledge.
4. Kreiser, Klaus, Neumann, Christoph. 2010. *Dějiny Turecka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
5. Önis, Ziya. 2010. "Crises and Transformations in Turkish Political Economy." *Turkish Policy Quarterly* 9(3): s. 45 - 61.
6. Fethullah Gülen's Official Web Site. 2018. Anglická jazyková verze. Dostupné na: <https://fgulen.com/en>
7. TNT World. 2017. "The men behind the 2016 Turkish coup attempt, in their own words." Dostupné na: <https://www.trtworld.com/turkey/the-men-who-backed-the-2016-turkish-coup-in-their-own-words-398465>
8. Keeschull, Harvey. 1994. "Operation "Just Missed": Lessons From Failed Coup Attempts." *Armed Forces & Society* 20(4): s. 565 - 579.
9. Thompson, William. 1973. *Grievances of Military Coup-Makers*. Beverly Hills: Sage Publications.
10. Quinlivan, James. 1999. "Coup-proofing: ITs Practice and Consequences in the Middle East." *International Security* 24(2): s. 131 - 165.
11. Barany, Zoltan. 2013. "Armies and Revolutions." *Journal of Democracy* 24(2): s. 62 - 76.
12. Finer, Samuel. 1962. *The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics*. Boulder: Westview.
13. Hagopian, Mark. 1974. *The Phenomenon of Revolution*. New York: Harper & Row.
14. Heywood, Andrew. 2004. *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia.
15. Jackman, Robert. 1978. "The Predictability of Coups d'État." *American Political Science Review* 72(4): s. 1262 - 1275.
16. Jia, Ruixue, Liang, Pinghan. 2012a. *Government Structure and Military Coups*. Working Paper, Institute for International Economic Studies, Stockholm University, Stockholm.
17. Leon, Gabriel. 2012. *Loyalty for Sale? Military Spending and Coups d'État*. Working Paper, University of Cambridge.
18. Lissak, Moshe. 1973. "Stages of Modernization and Patterns of Military Coups." *International Journal of Comparative Sociology* 14(12): s. 59 - 75.
19. Luttwak, Edward. 1968. *Coup d'etat: A Practical Handbook*. New York: Alfred A. Knopf.
20. Martinák, L. (2016). Příčiny vojenského převratu: syntetizovaný kauzální model. *Středoevropské politické studie*, 18(1), 31-63.
21. Martinák, L. (2015). Substantivní teorie vojenského převratu: příčinné faktory. *Středoevropské politické studie*, 17(3-4), 276-312.
22. McKinlay, Robert, Cohen, Alvin. 1974. *Military Coups, Military Regimes, and Social Change*. Working Paper, The Annual Meeting of the American Political Science Association, Chigaco.
23. O'Kane, Rosemary. 1987. *The Likelihood of Coups*. Aldeshot: Avebury.
24. Powell, Jonathan. 2012. "Determinants of the Attempting and Outcome of Coups d'État." *Journal of Conflict Resolution* 56(6): s. 1017 - 1040.
25. Thompson, William. 1975. "Regime Vulnerability and the Military Coup." *Comparative Politics* 7(4): s. 459 - 487.
26. Zimmermann, Ekkart. 1979a. "Explaining Military Coups d'État: Towards the Development of a Complex Causal Model." *Quality and Quantity* 13(5): s. 431 - 441.

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Bílek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 20.4.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce Mgr. Jaroslava Bílka, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 8. prosince 2020,

Andrea Nýčová

Anotace

Nýčová, Andrea. 2020. *Příčiny neúspěchu vojenského převratu v Turecku v roce 2016*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové. Bakalářská práce.

Cílem bakalářské práce je odpovědět na výzkumnou otázku, která zní: Jaké byly příčiny neúspěchu pokusu o vojenský převrat v Turecku v roce 2016? Práce na základě teoretického rámce představuje šest předpokladů, které podle autorky vedly k neúspěchu pokusu o převrat. V analytické části jsou tyto předpoklady zkoumány v kontextu reálií turecké armády a společnosti v době pokusu o převrat. Následně je vyhodnocen jejich vliv na neúspěch pokusu o převrat.

Klíčová slova

Turecko, armáda, ozbrojené složky, civilně-armádní vztahy, státní převrat

Annotation

Nýčová, Andrea. *Causes of Failure of the Turkish Coup d'état of 2016*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové. Bachelor Thesis.

The aim of the Bachelor thesis is to answer the research question which is: What were the causes of failure of the Turkish attempted coup d'état of 2016? Based on theoretical framework the thesis offers six explanations, which, according to the author, led to the failure of the coup attempt. These explanations are compared to the realities of Turkish army and society at the time of the coup attempt. Based on this comparison their influence on the coup failure is assessed.

Key words

Turkey, army, armed forces, civil-military relations, coup d'état

Obsah

Úvod	7
1 Teoretická část	10
1.1 Předpoklady související s Tureckou armádou	11
1.2 Předpoklady související s politickou situací v Turecku.....	14
2 Analytická část	16
2.1 Frakce.....	16
2.2 Profesionalismus	19
2.3 Ekonomická a materiální situace armády	23
2.4 Politická a/nebo ekonomická krize	26
2.5 Oblíbenost armády	29
2.6 Závislost civilního obyvatelstva na armádě.....	34
Závěr.....	38
Zdroje	42

Seznam použitých zkratek

AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi (Strana spravedlnosti a rozvoje)
HFG	Hnutí Fetullaha Gülena
PKK	Partiya Karkerên Kurdistan (Strana kurdských pracujících)

Úvod

V sobotní večer 16. července 2016 se řidiči přejíždějící Bosporský most setkali s velmi neobvyklou komplikací. Vozovku blokovaly tanky a armádní osádka. Stejná situace panovala i na druhém mostě spojujícím evropskou a asijskou část Istanbulu. Městem se mezitím začaly pohybovat armádní jednoty a sociální média zaplavily fotky různých dopravních blokad. Nad Ankarou kroužily vrtulníky a přelétaly stíhačky, a z města byla slyšet střelba. V deset hodin večer potvrdil turecký premiér Binali Yildirim obavy občanů. V zemi se právě část armády pokoušela o převrat. Yildirim ale zároveň vyzval občany k zachování klidu, a ujistil je, že vláda podnikne všechny nutné kroky, aby dostala situaci pod kontrolu (Aktuálně.cz 2016).

Na prohlášení organizátorů převratu čekala turecká společnost se zatajeným dechem další hodinu. V Ankaře byli mezitím zadrženi vysocí představitelé armády včetně náčelníka generálního štábu Hulusiho Akara, a obsazeny televizní stanice. Po jedenácté večer přečetla reportérka státní televize TRN prohlášení, dle kterého se armáda plně chopila státního aparátu v zemi za účelem obnovení ústavního pořádku. Prohlášení osočovalo vládu prezidenta Erdoğana z podlomení demokratických hodnot, a slibovalo vznik nové ústavy. Byl vyhlášen zákaz vycházení a stanné právo. V reakci na tuto deklaraci vyzval prezident Erdoğan prostřednictvím fungujících sociálních sítí turecké obyvatele, aby vyšli do ulic a ukázali pučistům svůj názor na převrat. Sám Erdoğan nebyl v době vypuknutí převratu ve městě, vyhnul se proto zadržení. V následujících hodinách se Ankarou a Istanbulem ozývala střelba a výbuchy, městy se přesouvaly tanky a nad Ankarou byl armádní stíhačkou sestřelen vrtulník s osádkou pučistů. Silně byla bombardována budova parlamentu. Armádní velitelé se veřejně distancovali od organizátorů převratu, pokus chopit se moci v zemi označili za zradu a pučistům slíbili rychlé zúčtování. Prostřednictvím médií mezitím mezinárodní političtí lídři vyslovili jednotnou podporu turecké vládě. Po druhé hodině ráno přistál na istanbulsém letišti prezident Erdoğan, který přiletěl do města podpořit boje proti převratu. Na letišti se shromáždili tisíce jeho stoupců. Erdoğan občany požádal, aby zůstali v ulicích, dokud nebude převrat plně potlačen (Sharma 2016).

Před třetí hodinou ranní se začaly v centru města policistům vzdávat první vojáci zapojení do převratu. S nedělním rozbřeskem složili zbraně i vojáci držící istanbulské mosty. Osádky tanků na Bosporském mostě z vozidel vylezly s rukama nad hlavou a před

lynčováním ze strany rozběsněných obyvatel je musela uchránit policie. V sedm hodin ráno bylo osvobozeno sídlo generálního štábu turecké armády a náčelník generálního štábu Akar. Ve městě zůstaly malé skupinky pučistů držící posledních pár budov a osob, bylo však již dávno zřejmé, že pokus o převrat v zemi po osmnácti vypjatých hodinách selhal (Aktuálně.cz 2016; Al Jazeera 2016; Basaran 2016; ČT 2016; UN News 2016).

Ačkoliv má Turecko bohatou historii vojenských zásahů do politiky, pokus o státní převrat odehrávající se 15. a 16. července 2016 s sebou nesl řadu nových, překvapivých okolností, které zamezily jeho úspěchu a definitivně ukončily diskusi o poručnické povaze režimu v zemi (Caliskan 2017, Ete 2018). Cílem této práce je pokusit se toto překvapivé vyústění situace vysvětlit a odpovědět na následující výzkumnou otázku:

Jaké byly příčiny neúspěchu pokusu o vojenský převrat v Turecku v roce 2016?

Z metodologického hlediska je práce kvalitativní studií, která využívá řadu primárních a sekundárních zdrojů. Konkrétně se jedná o (disciplinovanou) interpretující případovou studii (Kouba 2011). Účelem interpretující případové studie je aplikace existujících teorií nebo teoretických předpokladů na vybraný nový případ za účelem jeho vysvětlení (Odell 2001: 163). Za tímto účelem práce analyzuje řadu primárních a sekundárních zdrojů. Přesněji řečeno jde o odborné studie, novinové články (například *BBC*, *Al Jazeera*, *Al-Monitor*, *ČT*), renomované databáze (například *The World Bank* a *World Values Survey*), a webové stránky vládních institucí. V teoretické části vychází bakalářská práce z díla předních odborníků na problematiku vojenských převratů a civilně-vojenských vztahů. Za zmínku zde stojí především trojice klíčových monografií, kterou tvoří knihy *Soldier and State* (Huntington 1957), *The Man on the Horseback* (Finer 1968), *Coup d'État: A Practical Handbook* (Luttwak 1968) a článek *Determinants of the Attempting and Outcome of Coups d'état* (Powell 2012). Analytická část pak vedle odborných studie, novinových článků, databází, webových stránek vládních institucí čerpá i z monografií *Turkish Politics and the Military* (Hale 1994), *The Making of Modern Turkey* (Ahmad 1993) a *The Turkish Deep State: State Consolidation, Civil-Military Relations and Democracy* (Söyler 2015).

Práce je rozdělena na teoretickou a analytickou část. V teoretické části (první kapitola) je prvně uvedena ucelená definice široce využívaného termínu státního převratu a vysvětlen rozdíl mezi státním převratem a podobným, ale odlišným konceptem politizace.

Dále je na základě existující odborné literatury představeno šest teoretických předpokladů, které dle autorky měly vliv na neúspěch pokusu o státní převrat v Turecku 2016. Teoretické předpoklady jsou děleny do dvou kategorií. První kategorie předkládá trojici teoretických předpokladů, které se týkají přímo armády (počet frakcí, míra profesionalismu a materiální situace). Druhá kategorie obsahuje taktéž tři teoretické předpoklady, které se tentokrát zabývají kontextuálními faktory ve společnosti, které by měly mít na úspěch převratu vliv (politicko-ekonomická situace, oblíbenost armády a závislost civilního obyvatelstva na armádě). V hlavní části celé práce, tedy analytické části (druhá kapitola), jsou jednotlivé teoretické předpoklady postupně analyzovány. Závěr práce se věnuje vyhodnocení získaných zjištění a odpovědi na stanovenou výzkumnou otázkou.

1 Teoretická část

Vzhledem k množství autorů zabývajících se tématem státních převratů a proměně chápání tohoto pojmu v čase existuje řada definic pojmu státní převrat. Práce využívá terminologii Edwarda Luttwaka, který ve své knize (Luttwak 1968) odlišuje státní převrat od jiných forem zásahu proti státní moci (pronunciamiento, revoluce, občanská válka, aj.) a definuje ho takto:

„Státní převrat je aktem infiltrace malé, ale klíčové části státního aparátu, pomocí které je poté vládě odebrána moc nad jeho zbytkem“ (Luttwak 1968: 27). Jako neúspěšný je převrat označen, pokud se jeho organizátorům nepodařilo odstranit stávající vládu, proti které vystoupili.

Vojenský převrat potom není jediným možným způsobem, jak dovede armáda odebrat moc vlády anebo ji omezit. Druhou možností je politizace armády, tedy stav, kdy armáda buď cíleně ovlivňuje rozhodování vlády anebo odmítá splnit její příkazy (Feaver 1999). Názornou ukázkou prvního vidíme v současné Venezuele, kde armáda vládne spolu s civilní vládou (Bílek a Vališková 2020). Příkladem druhé situace bylo odmítnutí armády na Ukrajině vystoupit proti demonstrujícím, kteří protestovali proti volebním podvodům (Pion-Berlin, Esparza a Grisham 2014). Pro tuto práci jsou však podstatné především definiční rozdíly mezi vojenským převratem na jedné straně a politizací či neuposlechnutím rozkazu na straně druhé. Od politizace se převrat liší především dobou trvání a viditelností. Převrat je viditelný a trvá kratší dobu, zatímco politizace je

dlouhodobý proces, který je často jen velmi složitě pozorovatelný (Bílek 2016). Neuposlechnutí rozkazu pak sice jde proti rozhodnutí vlády, ale armáda v takové situaci zpravidla nepřebírá moc, což bylo dobře vidět na událostech po volbách v Bolívii 2019 (Vališková a Bílek 2019). Pro kontext této práce je pak vhodné zmínit, že politizace armády byla v Turecku před etablováním Erdoğanova režimu v porovnání s evropskými zeměmi tradičně vysoká (Siaroff 2013: 33), k čemuž se ještě vrátíme v další části textu.

Existující odborná literatura se pak většinou zaměřuje spíše na analýzu příčin vojenských převratů nežli na odhalení příčin, které vedly k jejich úspěchu anebo selhání. Příčinami neúspěchu vojenského převratu se dosud zabýval především Jonathan Powell (2012) nebo již zmíněný Edward Luttwak (1968). Ozbrojené složky se pokusí o převrat, pokud k tomu budou mít dostatečnou motivaci a příležitost. Motivace k pokusu o státní převrat pramení z povahy armády, z její organizace, velikosti, tradice a z jejího vnímání sebe samotné. Příležitost k provedení převratu poskytují armádě kontextuální faktory, mezi které patří politická, institucionální a ekonomická nestabilita.

Pro vysvětlení příčin úspěchu a neúspěchu vojenského převratu však nejsou důležité motivace, ale spíše faktory na straně armády a společnosti. Na základě existující literatury, a především prací Finera (1968), Luttwaka (1968) a Powella (2012) tak bude představeno celkem šest předpokladů, které by mohly mít největší vliv na neúspěch vojenského převratu v Turecku 2016. První kategorie, tedy faktory na straně armády představují vysvětlení, které se přímo vážou ke struktuře, historii a povaze turecké armády. Společenská vysvětlení zase odkazují spíše k aktuální situaci v Turecku bezprostředně před událostmi z července 2016.

1.1 Předpoklady související s Tureckou armádou

Pro provedení převratu je potřeba dostatečného množství vojáků k převzetí a udržení klíčových institucí. V tomto ohledu je tedy pro organizátory převratu výhodou, pokud mohou rekruty čerpat z velké armády (Luttwak 1968: 59). Velikost a struktura armády mohou ale zároveň hrát proti úspěchu převratu. Pokud uvnitř ozbrojených složek existuje příliš frakcí s vlastními zájmy a struktura velení je příliš členitá (oproti obyčejné struktuře rozkazů vydávaných shora dolů), je pro organizátory převratu složité získat dostatečnou podporu (Powell 2012: 1023). Pokud strůjci převratu

nedokážou na svou stranu získat všechny klíčové velící důstojníky, měli by alespoň zajistit jejich neutralitu – jednotky provádějící převrat by se během konfliktu neměly střetnout s jinými složkami armády, protože je pravděpodobné, že se nebudou chtít dostat do krvavého konfliktu se svými kolegy (Powell 2012: 1022).

Předpoklad číslo 1: Šance, že armáda úspěšně provede státní převrat je větší, pokud se o převrat pokusí armáda, ve které je nízký počet soupeřících frakcí.

Vyšší riziko pokusu o státní převrat je v zemích, kde armáda již do politiky dříve zasahovala. Historie úspěšných státních převratů v zemi generuje vyšší pravděpodobnost toho, že armáda do politiky vstoupí znovu. Země se tak ocitá v pasti, ze které může vystoupit pouze posílením civilních státních institucí (Lehoucq, Perez-Linan 2014:1107-1108). Cílem civilních institucí by mělo být takové rozložení civilně-armádních vztahů, které by armádě bránilo zasahovat do politiky. Dle Huntingtona je hlavním faktorem, který brání armádě v zásahu do politiky vojenský profesionalismus. Ten definuje jako soubor vysoce specializovaných dovedností (expertízy), odpovědnosti a vysoké míry identifikace se svým povoláním. Vojenský profesionalismus odlišuje dnešní vojáky od žoldáků a dřívějších bojovníků. Zejména členové důstojnického sboru by měli dosáhnout vysokého vzdělání ve svém oboru, nabýt vysoké míry dovedností a zkušeností a chápat širší společenské okolnosti a zvyklosti ve své zemi (zejména vztah civilní společnosti k armádě). Voják si musí být vědom své specifické odpovědnosti společnosti, musí využívat své dovednosti a pravomoci pouze pro účely schválené společností. Dosažení vnější bezpečnosti je cílem státu, ale provedení je zodpovědností armády. Vysoká míra identifikace s vojenskou profesí napomáhá v dodržování norem a zvyklostí pro ni typických, mezi které například patří striktní dodržování hierarchie hodností, pocit jednoty, vysoká míra odpovědnosti společnosti, a relativně vysoká míra odloučenosti od civilního života. Profesionální motivací by mu pak neměly být očekávané odměny či tresty, ale jistý pocit společenského závazku pojícího se k této profesi. Dostatečné platové podmínky pouze zajišťují možnost se plně věnovat profesi, neměly by ale být primární motivací. Důstojníci jsou dle Huntingtona nejefektivnější, pokud se co nejvíce přibližují ideji

profesionalismu. Ideální podobou armády je armáda apolitická (Huntington 1957: 7-18).

Podstatnou okolností, kterou je třeba zkoumat je podoba civilně-armádních vztahů v zemi. Samuel Huntington definoval dvě podoby vztahů, v nichž se setkává relativní politická síla civilních a vojenských organizací. V ideálním rozložení není jedna dosažena na úkor druhé, ale každá z nich existuje v autonomní sféře. První podobou je subjektivní civilní kontrola, při které je maximalizována síla civilních organizací ve vztahu k organizacím vojenským. Tato forma je dle Huntingtona nedokonalou v tom ohledu, že civilní sektor, který maximalizuje svoji moc je příliš početný, rozmanitý a má konfliktní zájmy, tudíž svou moc maximalizují jen některé civilní skupiny na úkor jiných. Tato podoba civilně-armádních vztahů se objevuje, pokud neexistuje armádní profesionalismus. Druhou, dle Huntingtona vhodnou, podobou civilně armádních vztahů je objektivní civilní kontrola, při které je rozdělena politická moc mezi civilními a armádními složkami tak, aby to vedlo k co největšímu rozvoji profesionálních postojů a chování v důstojnických sborech ozbrojených složek. Předpokladem fungování tohoto rozdělení moci je armádní profesionalismus a autonomie, a jejím důsledkem by měla být existence politicky neutrální armády, která odpovídá pouze na rozkazy legitimní vlády, a nemá zájem zasahovat do politiky (Huntington 1957: 80–85). Armádní profesionalismus by pak měl omezovat jak pravděpodobnost propuknutí státního převratu, tak pochopitelně i jeho naděje na úspěch. Ve vysoce profesionální armádě by se totiž nemělo nacházet příliš mnoho vojáků, kteří jsou ochotni s pučisti kooperovat či takové akce tiše tolerovat.

Předpoklad číslo 2: Šance, že armáda úspěšně provede státní převrat je nižší, pokud se o převrat pokusí armáda, ve které panuje vysoká úroveň armádního profesionalismu.

Stejně jako každá jiná organizace má i armáda své ekonomické a materiální zájmy a je zvyklá využívat jistých výhod plynoucích z jejího postavení ve společnosti. Pokud nemá armáda dostatek finančních a materiálních prostředků, či pocítuje újmu na své cti v podobě ztráty nadstandartního společenského postavení, reaguje projevy frustrace (Finer 1968: 61-62).

Huntington ve svém díle o demokratizaci vyzdvihává důležitost dostatečného financování armády, benefitů pro důstojníky a „hraček“, tedy vybavení pro armádu. Ozbrojené složky, které nepocítují finanční nedostatek budou méně pravděpodobněji zasahovat do politiky (Huntington 1991). Zde se však dostáváme k zajímavému paradoxu, na který ve svém výzkumu potvrdil již zmíněný Jonathan Powell (2012). Armáda, která má dostatek financí sice bude méně častěji zasahovat do politiky, avšak v případě, že se o to pokusí, bude zpravidla úspěšnější. Díky dobré ekonomické a materiální situaci totiž bude zpravidla lépe vybavená disponovat zkušenějším personálem. Podfinancovaná armáda sice bude mít podle Powella tendenci bouřit se proti civilní vládě častěji, avšak s menší nadějí na úspěch (Powell 2012: 1024-1025).

Předpoklad číslo 3: Šance, že armáda úspěšně provede státní převrat je menší, pokud se o převrat pokusí v době, kdy se nachází ve špatné ekonomické a materiální situaci.

1.2 Předpoklady související s politickou situací v Turecku

Státní převrat se netýká pouze armády a státních institucí, proti kterým pozvedá zbraně. Dotýká se i ovládaných, tedy občanů státu, jejichž nesouhlas může vést k neúspěchu celé akce. I v případě, že by přes odpor civilistů státní převrat proběhl úspěšně, bylo by pro armádu velmi obtížné udržet se u moci pouze silou. Pokud se armáda pokusí uchopit moci v době společenské a ekonomické nestability, je pravděpodobnější, že toto jednání budou občané vnímat jako oprávněné, a armádu vnímat jako vhodnou náhradu vlády, která je zklamala (Putnam 1967).

Pro armádu je výhodné převzít moc nad stáním aparátem v době krize legitimacy vlády. Občané jsou zklamaní neefektivitou, intrikařením, roztříštěností názorů nebo mírou korupce ve vládě, která v jejich očích slouží pouze svým zájmům, a přijímají armádu jako silnou, efektivní, politicky neutrální, a zájmům vlasti sloužící alternativu (Finer 1962: 81). Veřejné projevy nespokojenosti občanů s vládou dávají armádě příležitost chopit se moci (Powell 2012: 1021). S obdobím krize legitimacy vlády se často pojí i období krize ekonomické, které umocňuje nespokojenost občanů s výkonem vlády.

Předpoklad číslo 4: Šance, že armáda úspěšně provede státní převrat je větší, když se o to pokusí v době ekonomické krize a/nebo krize legitimacy vlády.

Vedle aktuální popularity ozbrojených složek, která může pramenit z probíhající politické či ekonomické krize je však důležitá o tradiční popularita armády, která více čerpá z historie a dlouhodobé pověsti této instituce. Historie armády je velmi úzce spjatá s historií dané země a její popularita a sebevnímání pramení z její role při budování státu. Pokud armáda stála u vzniku státu, je vnímána jako ochránce a opatrovník čistoty a dodržování hodnot, na kterých byl založen. Bez ohledu na zájmy aktuální vlády bude tedy armáda zastávat ideologii, na níž stát vznikl. Pokud se zájmy a směřování vlády začnou od těchto myšlenek vzdalovat, armáda, chápající sama sebe jako ochránce národní identity, se bude cítit nucena do politiky zasáhnout (Finer 1962: 32-34, 62). Pokud má armáda zároveň vysokou popularitu u civilního obyvatelstva, které ji chápe jako apolitickou organizaci, chránící národní zájem, bude její zásah do politiky vnímán jako krok ku nápravě, spíše než jako překročení pravomocí.

Předpoklad číslo 5: Šance, že armáda úspěšně provede státní převrat je větší, pokud se o převrat pokusí armáda, která je u civilního obyvatelstva oblíbená.

Armáda nejvíce pocítuje svoji moc v situacích, kdy na ní aktivně závisí budoucnost obyvatelstva. Proto v období válek a nepokojů armáda rozšiřuje svoje pole působnosti i do sféry moci civilní vlády, a přebírá kontrolu nad sektory, které v období míru ovládá civilní vláda. Generálové vnímají sebe samotné jako experty v oblasti obrany státu, odbornější a kompetentnější zasahovat v době ozbrojeného konfliktu než členové civilní vlády. Vláda samotná často podstupuje strategická rozhodnutí generálům, protože moderní vedení boje je pro laiky příliš složité (Huntington 1957). Vyšší politický vliv armádě dopřávají rovněž vnitrostátní krize. Mezi takové krize nepatří jen otázky vnitřní bezpečnosti, při kterých armáda supluje roli policie ale stále častěji i pomoc při živelních katastrofách anebo modernizaci či obnově klíčové infrastruktury (Pion-Berlin 2016). Ruku v ruce s tím, jak roste závislost obyvatelstva na armádě, roste i popularita ozbrojených složek a jejich prorůstání do fungování státu. Nově získaná

privilegia si pak armáda logicky plánuje ponechat i po skončení svého zapojení (Finer 1962: 72-74). Získané zkušenosti by pak měly zvýšit i šanci na úspěšné provedení státního převratu.

Předpoklad číslo 6: Šance, že armáda úspěšně provede státní převrat je větší, když je civilní obyvatelstvo více závislé na její ochraně a pomoci.

2 Analytická část

2.1 Frakce

První z představených vysvětlení hodnotí tureckou armádu z hlediska jejího frakčního složení. Turecká armáda je jedním z tradičních symbolů republiky. Po skončení první světové války stála u zrodu moderního tureckého státu, a je nositelem a ochráncem jeho základních hodnot a myšlenek. Už během zrodu republiky však uvnitř armády zápasilo mnoho frakcí s rozlišnými představami o podobě vlády v nově vznikajícím státě. Jako vítězná z tohoto prvotního ideologického konfliktu vyšla frakce podporující Mustafu Kemala Atatürka, zastávající sekularizace, modernizace a demokratizace státu. Atatürk se stal zakladatelem tureckého státu, a hodnoty na nichž ho postavil jsou dodnes vnímány jako klíčové. Převaha kemalistů uvnitř armády ovšem nevyklučovala existenci jiných frakcí, jejichž hlasy se opakovaně ozývaly v době vnitrostátních krizí nebo při rozhodování o zahraničně politické orientaci Turecka (Waldman 2019:8-9). Dlouhodobé spory probíhají mezi frakcemi podporujícími začleňování do NATO a těmi, které ho odmítají. Stejně tak se objevují konflikty mezi frakcemi, které souhlasí se záměrem Turecka vstoupit do EU a přijímají tedy reformy civilně-armádních vztahů, které z toho plynou, a mezi těmi, který vstup vnímají skepticky a reformy odmítají. Mezi další štěpící témata uvnitř armády patří například vztah k Rusku, k USA nebo generační spor mezi mladými liberálními důstojníky a starými konzervativními důstojníky (Waldman 2019: 10). Sami kemalisté pak tradičně vystupují proti autoritářským či nesekulárním vládám (Waldman 2019: 9; Caliskan 2016: 2).

Vysoká míra frakčnosti bránila turecké armádě ve vstupu do politiky již během politické krize na konci 70. let. Společnost byla dlouhodobě zjevně nespokojena s vysokou mírou politického násilí a nestability v zemi, a civilní vláda neměla situaci pod

kontrolou. Armádním frakcím se však podařilo na nějakou dobu sjednotit až v roce 1980 k provedení státního převratu (Varol 2013: 742). Změny nálad a ideologie ve vedení často vyústily v hromadné propouštění důstojníků, což nezastavitelně vedlo k dalšímu názorovému štěpení a růstu počtu frakcí (Waldman 2019:9). K dokonalému zborcení tradičních struktur velení vedly čistky vysokých armádních představitelů, následující dlouhodobé zápolení armády s vládou AKP, které vyústilo v obvinění z pokusu o státní převrat a fabrikované procesy, během nichž bylo obviněno více než 60 generálů a admirálů (Caliskan 2016:2).

Erdoğanova vláda od roku 2001 armádě úspěšně odebírala privilegia a snižovala její účast na vládě. Faktory a okolnosti, které k tomu vedly podrobně rozebírám v následující podkapitole, pro účely této podkapitoly je pouze nutné zmínit, že k takovému počínání potřebovala silnou oporu uvnitř státní a armádní byrokracie. Tu našla v nábožensky organizovaném hnutí Fetullaha Gülena ¹, reprezentující liberální podobu islámu, které

¹ Fetullah Gülen je turecký učenec, následovník nábožensky orientovaného kurdského učení. Je zakladatelem společenského hnutí Společenství (Cemaat), jehož poselstvím je reprezentace umírněné podoby Islámu a autoritářství, s důrazem na důležitost vzdělávání, vědy a modernizace. Myšlenky hnutí jsou v rozporu se sekulární a prozápadní ideologií kemalistů, na nichž bylo Turecko vystavěno. Pro gülenisty je následování islámu neoddelitelnou součástí identity tureckých obyvatel, a proto by mělo být spojeno s výkonem vlády. Tureckou specifickou podobu islámu mezinárodně prezentují jako méně radikální, otevřenější jiným životním stylům a názorům a společnému soužití kultur v Turecku. Hnutí má silnou podporu s propracovanou organizační strukturou. Veřejná transparentní síť hnutí se proplétá sektory financí, obchodu, vzdělávání, zdravotnictví a medií. Vedle ní však podle výpovědí členů hnutí existuje i utajená síť, která protkává státní aparát a armádní byrokracii. Hnutí je financováno z darů soukromých podnikatelů a firem (např. takzvaných Anatolian Tigers), kterým je schopno vyjednávat požadované výhody. Další velké částky putují do pokladny hnutí z široké sítě vzdělávacích organizací, mezi které patří mateřské školky i univerzity. Tyto organizace zároveň aktivně učí gülenistickou ideologii. Díky navázání spolupráce s vládou AKP rozšířilo hnutí svůj vliv na spoustu oblastí každodenního života a disponovalo obrovskými finančními prostředky. Finanční instituce hnutí například díky spolupráci s vládou ovládaly účty Turkish Airlines. Rozkol, ke kterému došlo mezi hnutím a AKP, která už nebyla na hnutí závislá a nechtěla nadále plnit jeho požadavky byl pro gülenisty fatální. Od roku 2013 začalo ztrácet ekonomickou nadvládu v sektoru státních podniků, čímž byla oslabena i jeho politická moc. Spojenectví s AKP tedy vyneslo hnutí na vrchol, jakmile však došlo k rozkolu, hnutí ztratilo většinu své společenské, politické a ekonomické síly. Posledním vzdorem proti tomuto ponížení byl neúspěšný pokus o státní převrat (Tungul 2018: 141-152).

bylo přes svou silnou prorostlost do státního aparátu přechozími vládami vnímáno jako nebezpečný trojský kůň (označení v Gözaydin: 2009), se kterým odmítaly spolupracovat. Hnutí, ovládající justici v zemi, umožnilo Erdoğanovi pomocí soudních machinací snižovat politickou moc armády výměnou za atraktivní pozice ve státní a armádní správě. Loajální gülenisté byli dosazováni do armádních pozic, které se uvolňovaly během čístek důstojnických sborů. Jak moc gülenistického hnutí ve státní byrokracii rostla, a jeho členové rapidně šplhali po žebříčku armádních hodností, aniž by zůstávali věrni svému slibu apolitičnosti, začaly se požadavky hnutí na odměny zdát Erdoğanovi přehnané. V roce 2013, na vrcholu kontroverze fabrikovaných procesů s armádními důstojníky došlo mezi vládou a hnutím ke konečnému rozkolu. Mediální válka mezi institucemi skončila prohrou gülenistického hnutí, jehož pověst v očích společnosti silně utrpěla. Hnutí bylo Erdoğanem veřejně označené za teroristické uskupení prorůstající paralelně strukturami státu (Gurcan 2016). Členové hnutí se z veřejného prostoru stáhli do řad armády, kde stále disponovali relativní mocí. AKP v následujících letech pokračovala v omezování pravomocí armády, které se nyní dotýkalo i znepráteleného hnutí. Pár týdnů před schůzí vojenské rady, která měla HFG trvale zbavit moci, zorganizovalo hnutí pokus o vojenský převrat jako poslední možnost udržet si své privilegované postavení. (Esen 2017:61; Caliskan 2016:3)

Jelikož byl pokus o státní převrat organizován pouze představiteli jedné armádní frakce a bral v potaz pouze její sekční zájmy, nezískal uvnitř armády dostatečnou podporu a disponoval příliš malou skupinou vojáků (Waldman 2019: 19). Potencionální spojence hledali organizátoři mezi kemalisty, kterým dlouhodobě vadí náboženské a autoritářské tendence AKP, ostatními odpůrci AKP, a náhodnými oportunisty, kteří v úspěšném převratu viděli vlastní zisk. Organizátoři selhali v oslovení širších kruhů v armádě, se kterými je spojovala nespokojenost se ztrátou pravomocí armády. Během čtrnáctileté vlády AKP se ve velení armády vystřídalo 6 velitelů generálního štábu, z nichž každý přistupoval k vládnutí AKP jinak (TSK 2020). Pro organizátory tedy bylo složité zhodnotit převládající náladu v armádě ve vztahu k pokusu o převrat.

Gülenistická frakce je v armádním kontextu zajímavá svým silným přesahem a integrací do státního aparátu, médií i vzdělávacích a soukromě ekonomických institucí. Ačkoliv samotné provedení převratu zůstalo v rukou vojáků, rozkazy a instrukce byly předávány z mnoha směrů (Gurcan 2016). Takovéto jednání odradilo od spolupráce

ostatní armádní frakce, které jsou tradičně zvyklé přijímat rozkazy shora (dle žebříčku hodností) a zevnitř armády. Převrat nepodpořil žádný z vysokých velících důstojníků. Tito ho naopak veřejně odsoudili, a mobilizovali proti organizátorům převratu ostatní armádní složky, které neměli kapacitu přemoci (Basaran 2016). Vysoká míra frakčnosti tedy v tomto případě skutečně vedla k neúspěchu pokusu o státní převrat.

2.2 Profesionalismus

Druhé nabízené vysvětlení neúspěchu pokusu o státní převrat hodnotí míru profesionalismu v turecké armádě. Zásahy armády do politiky nejsou v případě Turecka ničím výjimečným. Armáda je zvyklá si užívat vysokou míru autonomie a privilegií, to z ní však historicky učinilo spíše druhou hlavu politického systému, než apolitickou organizaci (Szarejko 2014: 145). Pokus o státní převrat v roce 2016 je již pátým pokusem o státní převrat v ani ne stoleté historii republiky. Co ho činí výjimečným je jeho neúspěch.

Turecká armáda, nejstarší státní instituce turecké republiky s historií sahající do dob Osmanské říše, byla paradoxně hybnou silou všech modernizačních procesů v Turecku. V době Osmanské říše byla armáda cvičena a vzdělávána k disciplíně a poslušnosti panovníkovi. Vzhledem k tomu, že se jí dostávalo západního vzdělání, začala však sama o této loajalitě a poslušnosti brzy pochybovat. Během posledního století říše se začala armáda intenzivně zapojovat do politického procesu, protlačovat své soukromé zájmy, a dokonce se pokusila sesadit panovníka. Vzdělání mezi důstojníky rostlo a jejich politické ambice se zvyšovaly. Armádní důstojníci sehráli klíčovou roli v Válce za nezávislost a přímo stáli u vzniku republiky (Burak 2011: 147-148). Téměř třicet let po založení republiky zůstávala u moci vláda spojená se zakladatelem republiky Mustafou Kamalem Atatürkem, bývalým vojevůdcem a zastáncem sekularizace, modernizace a prozápadního směřování Turecka. Během vlády kemalistů prošlo Turecko rozsáhlými reformami a modernizací, a jejich ideologie je dodnes neodlučitelná od národní identity Turecka. Ačkoliv Atatürk sám byl voják, byl zastáncem nevměšování se armády do politiky. Během tranzice k demokracii v roce 1950 zůstala tedy armáda mimo politický proces. V následujících letech ovšem začala zvolená opoziční vláda porušovat kemalistické principy. Země začínala procházet autokratizací a vláda hledala spojence v řadách islamistů. Důstojnické sbory, ctící odkaz Atatürka, cítili povinnost proti takovéto vládě zasáhnout. Zároveň u nich v tomto období rostla nespokojenost s poklesem vlastní

politické moci, kterou vyvolaly reformy spojené se vstupem do NATO. V ulicích mezitím docházelo ke krvavým střetům policie s civilními demonstranty, které se cítila armáda povinna chránit. Tak došlo v roce 1960 k prvnímu státnímu převratu v Turecké republice (Waldman 2019: 5-6). Po převratu zůstala armáda ve velení do roku 1961, během kterého byla sepsána nová ústava, poté ustoupila civilní vládě.

S jejím výkonem však byla jak armáda, tak i společnost znovu nespokojena už v roce 1970. Začátkem roku 1971 již v ulicích panoval chaos a násilí, občané se účastnili masových demonstrací a továrny stávkovaly. Armáda vystavila vládě ultimátum v podobě memoranda, ve kterém ji žádala k odstoupení. Pokud by tak vláda neučinila, armáda se chopí moci násilím. Vláda rezignovala, chaos však v ulicích panoval nadále. Tak se armáda podruhé plně chopila politické moci v zemi (Ahmad 1993: 148-149). U moci tentokrát armáda nezůstala přímo, nýbrž podpořila zvolení nové civilní vlády, nad kterou měla ovšem až do roku 1973 značnou moc (Hale 1994: 211). Sedmdesátá léta se v Turecku nesla v duchu vysoké polarizace politického systému a společnosti, ekonomické krize a politické nestability. Obyvatelstvo zasáhla turecká invaze na Kypř, kvůli které se muselo náhle přesunout ze svých domovů. Úspěch invaze posílil sebevědomí a prestiž armády, vyostřil ovšem polarizaci mezi politickými stranami, která vedla k dlouhému období krize politické legitimacy.

V roce 1977 navíc v zemi došlo k ekonomickému kolapsu, který vystupňoval míru občanských nepokojů a politické nestability do takové míry, že v roce 1980 armáda již potřeby provedla státní převrat. Po vzniku nové ústavy (1982) se armáda opět z politiky v roce 1983 stáhla (Hale 1994: 216-222). V roce 1995 se díky neschopnosti sekulárních stran utvořit koalici k moci dostala menšinová konzervativní islamistická vláda. Po pouhých dvou letech jejího vládnutí přestala být armáda ochotna tolerovat její konzervativní politiky a náboženské postoje. Poslední kapkou bylo vyjádření podpory hnutí Hamás od členů vládní strany. Do ulic vyjely tanky, kemalistická média začala informovat o skandálech spojených s vládními představiteli a armáda odeslala vládě seznam kroků, které po ni požadoval k opětovnému zajištění sekulární povahy státu. Vláda pod tlakem okolností rezignovala a následně se rozpadla. Vzhledem ke své mediální a nepřímé povaze vešel čtvrtý zásah turecké armády do politiky do historie pod názvem postmoderní převrat (Szarejko 2014: 146-147).

Bývalí členové zaniklé vládní strany se seskupili v nově vzniklé AKP. Ta se velkou podporou již v roce 2002 vyhrála parlamentní volby, a od té doby setrvává u vlády. AKP se zdá být první vládou, která nepodcenila sílu armády. Rovněž chápe, že aby zamezila dalším zásahům armády do politiky, je třeba oslabovat její ústavní a institucionální privilegia. Pod její vládou se začaly výrazně měnit civilně-armádní vztahy v zemi. Tyto kroky vlády legitimizovaly mezinárodní požadavky spojené s aspirací na členství v Evropské Unii. Základní požadavkem EU byla naprostá podřízenost armády civilní vládě. Armáda začala ztrácet své zastoupení v politických křeslech a svůj vliv nad civilním životem. I přes vlastní frustraci však neměla legitimní důvod zasáhnout. Vstup do EU byl v souladu s modernizačním a prozápadním smýšlením armády, navíc členství v evropské unii v očích armády snižovalo pravděpodobnost islamizace státu, prospívalo politické a ekonomické stabilitě, a mělo širokou podporu veřejnosti. Velkou roli v neutralitě armády hrálo smýšlení tehdejšího Velitele ozbrojených složek Hilmi Özköka, který uznával civilní nadvládu nad armádou a chápal, že je čas, aby armáda vystoupila z politiky. Jeho názor nebyl ovšem v armádě jediný. Ostatní frakce se necítily nijak vázány profesionalismem a proti vládě vydávaly veřejná osočující prohlášení. Když byl Hilmi Özkök ve funkci nahrazen kemalisticky smýšlejícím důstojníkem, všechny stopy profesionalismu se z armády opět vytratily. Jak se navíc blížil konec mandátu sekulárního prezidenta, armáda začala znovu vystrkovat růžky. AKP čelila v roce 2007 krizi, jelikož nebyla schopna získat dostatečnou podporu pro zvolení Erdoğana prezidentem. V ulicích tureckých měst protestovaly až miliony občanů, kteří požadovali zachování sekulární podoby země. Armáda veřejně a otevřeně vstoupila do volebního procesu vyjádřením podpory kandidátovi, který bude loajální sekulárnímu principu republiky. Místo Erdoğana byl nakonec prezidentem zvolen Abdullah Gül, rovněž kandidát AKP. V následujícím roce vrcholila krize AKP, která čelila možnosti soudního zákazu činnosti strany a jejích představitelů (včetně Güla a Erdoğana) na základě porušování sekulárních principů. Soudní spor byl vnímán jako iniciovaný armádou. Straně nakonec nebyla činnost zakázána a nad armádou se začala stahovat mračna (Waldmann 2019:10-14)

Erdoğan využil svého spojení s gülenistickým hnutím, které prakticky ovládalo justici a od roku 2008 začal táhlé a konstruované soudní procesy s vysokými představiteli armády, kteří v té době již údajně plánovali státní převrat. Zatčeny a obviněny byly stovky armádních důstojníků. Cílem procesů známých pod označením Ergenekon a

Sledgehammer nebylo ani tak usvědčení a zadržení armádních důstojníků, ale spíše jejich odstranění z armády. Ačkoliv bylo během druhého ze jmenovaných procesů odsouzeno 300 důstojníků, po rozkolu AKP a gülenistického hnutí byly všechny rozsudky náhle zrušeny. Na světlo také vyšla podvodná povaha svědectví a průkazných dokumentů. Vysoké armádní pozice však byly tou dobou již obsazeny loajalisty. Soudní procesy tak byly spíše manifestací síly civilního sektoru, která však moc armády účinně ochromila (Caliskan 2016: 10-11).

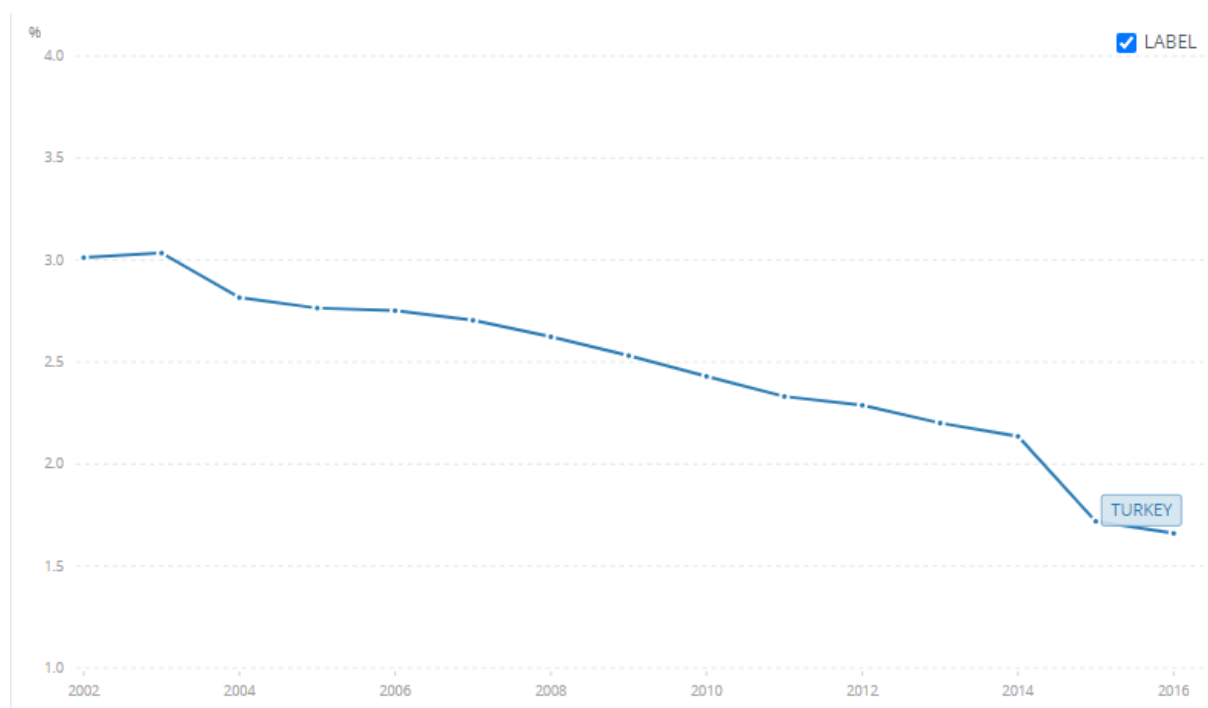
Armáda byla po těchto procesech příliš oslabená a vnitřně rozštěpená, než aby se zmohla k jednotnému koordinovanému zásahu proti vládě. Poslední státní převrat v zemi byl proveden pouze v zájmu udržení privilegií jedné frakce a ukazuje, že v armádě ani velký pokles politické moci a změna civilně-armádních vztahů v zemi nevedly k profesionalizaci. Historie civilně-armádních vztahů v zemi a opakované ozbrojené a mediální zásahy armády do politiky ukazují, že turecká armáda se ani přes svou dlouhou historii nikdy nedokázala plně profesionalizovat. Alespoň tedy ne podle západního modelu konceptu profesionalizace, který předpokládá, že profesionální armáda nebude do politiky státu zasahovat (Huntington 1957: 7-18). Tureckou armádu můžeme vnímat jako profesionální, a přesto inklinující k zásahu do politiky, pokud její model profesionality vnímáme v jejím unikátním kontextu. Součástí vzdělání a socializace tureckého vojáka je totiž vštěpování identity ochránce národní identity země, tedy ochránce kemalistických principů, na nichž byla republika založena. Turecký voják se tedy i přes svou profesionalitu nutně cítí povinen zasáhnout proti vládě, která tyto principy porušuje (Wick 2000:24-26).

Jakožto organizace s vlastními zájmy není armáda ochotna vzdát se privilegií a moci, které čerpá ze svého postavení v civilním sektoru. Proto na každé ohrožení vlastního postavení reaguje agresí. Rovněž zcela zjevně není ochotna uznat princip civilní nadvlády, jelikož se vnímá jako odbornější v otázkách obrany země, a jako způsobilější v otázkách ochrany národního zájmu. Opakované zásahy do struktury armády v podobě čistek snižují její celkovou profesionalitu a vedou k dalším, byť neúspěšnějším zásahům do politiky. Turecká armáda skvěle znázorňuje paradox neprofesionality, která ji na jedné straně vede k zásahům do politiky státu, na straně druhé však zvyšuje pravděpodobnost jeho neúspěchu. Bylo tomu tak i v případě pokusu o převrat v červenci 2016, který i díky neprofesionalitě armády skončil neúspěchem.

2.3 Ekonomická a materiální situace armády

Třetí z představených vysvětlení zkoumá ekonomickou a materiální situaci armády. Turecká armáda je jednou z největších armád na světě, a v přepočtu na personál je druhou největší armádou v NATO² (Statista 2020). Přesto však organizátoři převratu měli oproti svým úspěšným předchůdcům k dispozici mnohem menší zdroj potencionálních rekrutů. První graf ukazuje, že procento armádního personálu v celkové zaměstnané populaci v Turecku od počátku vlády AKP prudce klesá. Navíc je třeba vzít v potaz, že ne veškerý armádní personál umí zacházet se zbraní. Změna branného zákona z roku 2014 pak snížila počet armádního personálu o dalších sedmdesát tisíc osob a zkrátila dobu povinného výcviku o šest měsíců³ (Stratfor 2013). Na druhém grafu je vidět, že početní stavy turecké armády byly v době pokusu o převrat historicky nejnižší. Významný pokles je vidět právě v roce 2014.

Graf 1. Procento podílu armádního personálu v celkové zaměstnané populaci.

(Zdroj: The World Bank 2020a).

² Mírou politické moci je turecká armáda v NATO nejsilnější (Sarigil 2009: 710)

³Oproti stavům na začátku vlády AKP

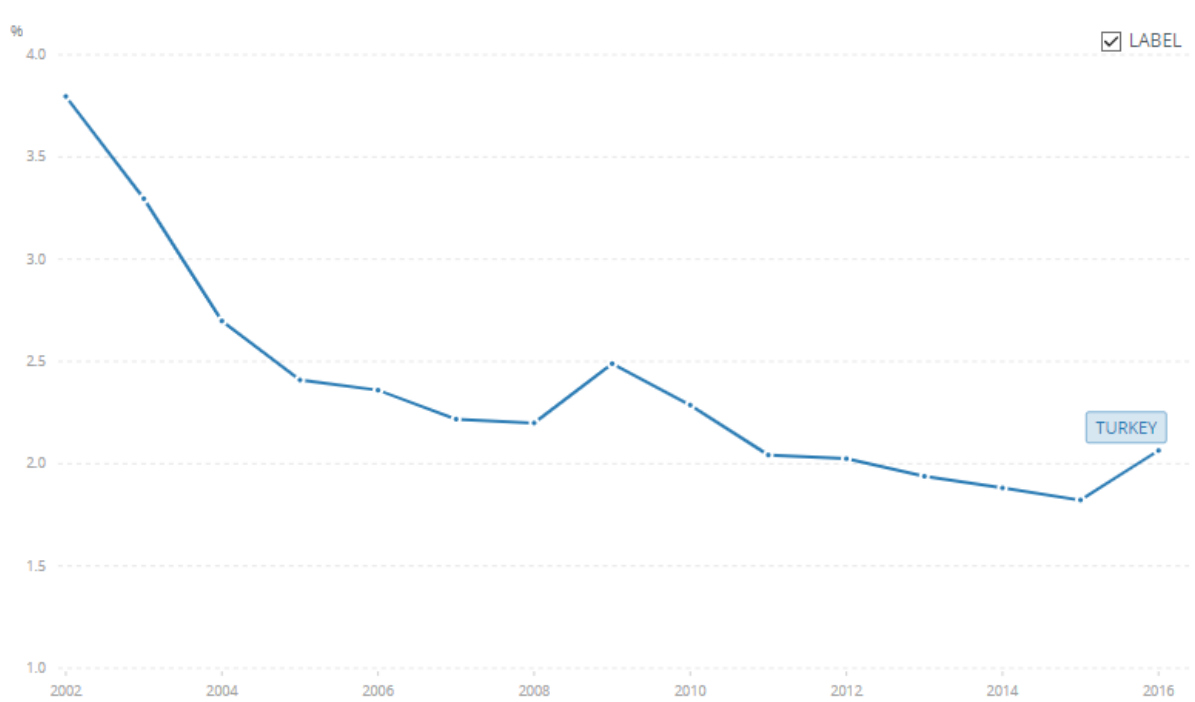
Graf 2. Velikost turecké armády v průběhu času.

(Zdroj: Macrotrends 2020)

Financování sektoru obrany na úkor ostatních bylo pro Turecko historicky racionálním krokem, protože stát trvale čelil vnějším a vnitřním hrozbám. Díky své geografické poloze je země trvale v nepřímém ohrožení od první světové války až dnešní konflikty na Blízkém východě (Gokmenoglu 2015:455-461). Od počátku vlády AKP v roce 2002 až do roku 2015 se vojenský rozpočet trvale snižoval. Dle třetího grafu za toto období klesl o dvě procenta z celkového hrubého domácího produktu. Z toho se dá usuzovat, že klesly nebo alespoň začaly stagnovat vojenské platy a benefity, a povolání se stalo méně atraktivním. Důstojníci pak nebyli bez vidiny na rostoucí finanční ohodnocení motivováni prohlubovat své vzdělání a expertízu.

Graf 3. Procento podílu vojenského rozpočtu v hrubém domácím produktu.

(Zdroj: The World Bank 2020b)

Turecká armáda je mírou své autonomie velmi podobná armádám, které nacházíme v Latinské Americe. I ony jsou tradičně zvyklé ovládat sektor obrany, rozhodovat nad svým rozpočtem a nad udělování povýšení v důstojnických sborech. Armáda je podřízena civilní vládě nikoliv protože ji k tomu nutí institucionální nastavení, ale protože ji z toho plynou četné benefity (Fitch 1998: 79-80). Pod vládou AKP začala vzrůstat moc civilní vlády nad sektorem obrany, a financování armády začalo klesat. Pravomoci armády klesly v oblastech rozhodování v sektoru obrany, rozhodování o armádním rozpočtu a výdajích, rozhodování o produkci zbraní, rozhodování o armádním vzdělávání a indoktrinaci a rozhodování o povyšování juniorních důstojníků. Výrazně potom poklesy pravomoci v oblasti povyšování seniorních důstojníků, pravomoci v politicko-soudní sféře, v oblasti vnitřní bezpečnosti a špionáže. Došlo k poklesu v produkci zbraní, tedy v sektoru ovládaném armádou a vyrábějícím pro armádu (Söyler 2015: 177-183).

Oproti předchozím úspěšným státním převratům tedy organizátoři posledního neúspěšného pokusu disponovali menšími personálními, ekonomickými a materiálními prostředky, a zároveň i nižší možností je získat. Rovněž je třeba znovu zmínit, že důstojnické sbory prošly před pokusem o převrat rozsáhlými čistkami, a nově dosazení

důstojníci nebyli povýšeni na základě svých dovedností a výsledků, nýbrž na základě loajality vládě. Personál organizující a provádějící převrat tak byl mnohem méně expertní, početný a hůře (byť jistě moderněji) vybavený, než tomu bylo u předchozích státních převratů. Mezi organizátory převratu zjevně chyběly kapacity schopné vyhodnotit moderní výzvy, kterým pokus o převrat čelil. Jak jinak je možné vysvětlit, že armáda nebyla schopna v době převratu omezit přístup k internetu, a prezident Erdoğan měl možnost mobilizovat své přívržence pouhým odesláním nahrávky na sociální síti⁴? Organizátoři převratu díky své neodbornosti nezabránili mobilizaci opozičních sil a při střetu s ostatními početnějšími složkami armády tak neměli šanci uspět (Unver a Alassaad 2016). Zhoršená ekonomická a materiální situace turecké armády tak paradoxně vedla jak k jejímu zásahu do politiky, tak i k jeho neúspěchu.

2.4 Politická a/nebo ekonomická krize

Čtvrtým předkládaným vysvětlením neúspěchu pokusu o státní převrat je politická či ekonomická krize v zemi. AKP se k moci dostala v listopadu 2002, kdy se země již úspěšně zotavovala z ekonomické krize, která ji v letech 2000 až 2001 postihla. Cílem AKP bylo obnovit atraktivitu investic v Turecku a přilákat zahraniční investory. Globální podmínky byly růstu ekonomiky země dobře nastavené. V politické sféře probíhaly úspěšně procesy spojené s plánováním vstupu země do EU, a největším trnem v oku politické opozice byla v té době spolupráce vlády s islamistickým hnutím. Jediným dlouhodobým fenoménem, který ekonomicky zemi sužoval byla relativně vysoká míra nezaměstnanosti (Yeldan a Ünüvar 2016: 17-19).

V květnu roku 2008 čelila AKP hrozbě soudního zákazu činnosti strany, na základě jejího porušování sekulárních principů turecké politiky. Mezi ně patřila spolupráce s gülnistickým hnutím, ale i kontroverzní stažení zákazu nošení náboženských pokrývek hlavy na půdách univerzit. Všem 71 členům strany, včetně premiéra a prezidenta země hrozil pětiletý zákaz politické činnosti. Ke schválení žaloby však soudu chyběl jeden hlas. AKP tedy ze soudní síně vyšla pouze s varováním a ztrátou státních financí na provoz strany. Turecká i evropská média výsledek označila jako vítězství demokracie (Tait 2008). Uvnitř AKP však panovala jiná nálada. Podnět k soudní žalobě byl vnímán jako

⁴ Prezident Erdoğan, který unikl zadržení, odeslal veřejnou výzvu k mobilizaci proti převratu pomocí online mobilních aplikací FaceTime a Twitter. Již před jeho výzvou se však na tureckých sociálních médiích hromadily záběry z probíhajících vojenských zásahů (Unver a Alassaad 2016).

útok ze strany sekulárního sektoru turecké společnosti, který jako odpůrce AKP symbolizovala zejména armáda. Se silou státních médií, kontrolou nad justicí a státní byrokracií měla nyní AKP možnost ji zasadit fatální úder (Rodrik, Dogan 2010). Tak začaly rozsáhlé procesy Ergenekon a Sledgehammer vedené proti armádě, nařčené z plánování státního převratu, které skončily obrovskou čistkou v řadách vysokých armádních důstojníků (Langlois 2012). Reakce společnosti na ně byla velmi rozporuplná. V začátcích procesů je oslavovala turecká veřejnost a mezinárodní společenství jako triumf civilní vlády nad nelegitimní snahou armády vměšovat se do politického systému. Jak však začaly vycházet najevo detaily soudního řízení a podvodná povaha důkazů a výpovědí, veřejné mínění se začalo obracet proti vládě (Rodrik 2011).

Souběžně Turecko zasáhla i celosvětová ekonomická krize, která vypukla v roce 2008. Největší dopad, který na Turecko měla však nebyl ekonomického, ale politického charakteru. Jedním z velkých důsledků globální ekonomické krize byl pokles důležitosti západního trhu a jeho organizací (MMF, SB, SOO). Vstup nových silných aktérů na mezinárodní trh znamenal konec západní liberální hegemonie (Levitsky, Way 2020: 52-53). Turecko se nyní mohlo začít ekonomicky orientovat na Rusko a Čínu, nové globální trhy rapidně nabírající na důležitosti. Ekonomická orientace na východ a na členy tehdy nově vyvstávající organizace BRICs upozadila důležitost demokraticky orientovaných reforem, neboť demokratické nároky západního trhu už nebyly pro Turecko tak palčivé. Turecko nepřestalo aspirovat na vstup do EU, našlo však rovněž nové ekonomické spojence, pro které nebyla podoba politického systému v zemi překážkou. Čínský a ruský model Turecku ukázaly, že transformace ke kapitalistickému modelu ekonomiky může být úspěšná i v silně autokratických režimech. Nový ekonomický model země by se dal označit termínem státní kapitalismus. Ekonomika v něm se zaměřila na zahraniční investory a domácí, klientelisticky zvýhodněné investory. Rozsáhlá privatizace veřejného sektoru zajistila fiskální stabilitu. Plynulý ekonomický růst velkých tureckých měst (Anatolian Tigers) a sociální podpůrné programy zajišťovaly vládě voličskou podporu. Vítězstvím ve volbách v roce 2011 strana potvrdila svoje hegemonné postavení v politickém systému⁵. Mezinárodní kontext a zdánlivý ekonomický růst značně posunul

⁵ AKP úspěšně využila ve volbách následujících celosvětovou krizi populistickou rétoriku. Jako mladá strana, jejíž volební období se do krize nesla v duchu stability a růstu, využila tradiční nedůvěru a odpor tureckých občanů vůči politickému zřízení k tomu, aby poškodila tradiční opoziční strany (Levitsky a Way 2020: 60).

autokratické tendence vlády AKP a systém, dosud podstupující demokratizační legislativní úpravy, sklouzl k soutěživému autoritářství. Nezávislost soudního systému, nezávislost státních i soukromých médií, občanská společnost a etablované opoziční strany byly zásadně oslabeny. Začaly vyrůstat obrovské společnosti dominující sektorům stavebnictví, energetiky a medií, propojené s vládní stranou. Nařčení z korupce ze strany vládní strany a jejich členů dramaticky rostla. Ve společnosti se začaly široce rozevírat nůžky ekonomické nerovnosti. Centrální banka ztrácela nezávislost svého rozhodování nad měnovými politikami, veřejné výdaje se zvyšovaly a inflace rostla. Veřejností otrásly korupční skandály vlády a s nimi spojený rozkol mezi AKP. Nespokojenost a frustrace obyvatel vyvrcholila v tříměsíční období celostátních demonstrací (Öniş 2019: 3-9).

Lokální environmentálně orientovaná demonstrace v Istanbulu, vedená proti modernizaci Gezi parku, jednoho z mála zelených míst v metropoli, díky násilnému zásahu policie proti poklidným demonstrantům přerostla v několikaměsíční občanské nepokoje v celé zemi. Nevyslyšení požadavků demonstrantů v jedné části Istanbulu a násilné potlačení jejich poklidného protestu se stalo symbolem pro všechny strádající a nespokojené občany v Turecku. Frustrace istanbulských demonstrantů rezonovala celou zemí. V reakci na brutalitu policie při prvním protestu byly drženy protesty další. Zde již protestující vyjadřovali nespokojenost s více palčivými tématy. Sousloví Gezi Park přešlo z označení parku na název grassroot hnutí, které po mocí sociálních sítí organizovalo petice, protesty a stávky ve velkých městech Turecka, jejichž cílem bylo vyvolání debaty s vládou. Demonstranti vyjadřovali své obavy ze vzrůstající míry autokracie politického systému, z míry islamizace všedního života⁶, z porušování lidských práv, porušování svobody slova a tisku, nerovnosti postavení pohlaví ve společnosti, a z privatizace veřejných prostorů v zemi. Ačkoliv krátkodobě nabraly protesty obrovské momentum a účastnily se jich celkově miliony lidí po celé zemi, hnutí bylo příliš heterogenní a postupem času i populistické, než aby dokázalo dostatečně reprezentovat jakékoliv ze svých témat. Škála protestantů byla průřezem celé společnosti, od fotbalových fanoušků přes praktikující muslimy, až po LGBT skupiny. Jediné, co tak demonstranty spojovalo, byl nezáměr a nepřátelskost ze strany vlády v ohledu k nějaké z jejich frustrací. Reakcí vlády na protesty byla opakovaná násilná policejní represe,

⁶ Složení protestů ukázalo, že zvyšující se vliv islámu na každodenní život v Turecku představuje problém nejvíce pro generaci narozenou po roce 1990 (Atay 2013: 42),

označení demonstrantů za extremisty a aktéry mezinárodních nepřátel (zahraničních lobbistů, mezinárodních médií či dokonce židovských diaspor). Potencionální podporu hnutí vláda snižovala tím, že ho rámovala jako hrozbu konzervativnímu způsobu života jejich voličů. Hnutí nezískalo podporu domácích médií, ovládaných vládou, ani politických reprezentantů opozičních stran. Mezinárodní prostředí s hnutím sympatizovalo, nicméně mu nebylo nijak nápomocné. Když počáteční nadšení účastníků opadlo, protesty se díky klesající účasti v podstatě rozplynuly (Özen 2015:1-17).

Vzhledem k vývoji politického klimatu a reakcí společnosti na ně se zdá, že organizátorům převratu se stalo osudným rčení „kdo pozdě chodí, sám sobě škodí“. V reakci na vysokou míru autokratizace a islamizace politiky, a v rozhořčení nad mírou korupce v soudních procesech s armádou byla občanská společnost v roce 2013 na vrcholu míry mobilizace. Občané sami se organizovali v masových protestech po celé zemi, ve kterých jim ovšem zásadně chyběl politicky silný a populární vůdce. Tuto úlohu mohla zaplnit armáda a vytěžit z odporu občanů vůči vládě podporu pro vlastní zásah do politiky. Jako jednotný, silný a sekulární hráč na mocenském poli mohla rozdrobenému, islamizací všedního dne znechucenému, a politicky slabému hnutí imponovat. Armáda ovšem v této době nebyla kvůli zborcené vnitřní struktuře schopna proti vládě vystoupit jednotně. Kemalistické, tedy sekulární, frakce armády byly po čistkách oslabeny, a jejich místa zaplněna vládními lojalisty. Armáda tedy v době nejvyšší krize legitimacy režimu neměla kapacitu zasáhnout. Když tak poté učinila v roce 2016, neměla již zase spojence v řadách veřejnosti. Nepřítomnost otevřené ekonomické či politické krize v době provedení pokusu o převrat byla dalším faktorem, který vedl k jeho neúspěchu.

2.5 Oblíbenost armády

Páté z představených vysvětlení hodnotí tureckou armádu z hlediska její popularity v očích civilního obyvatelstva. V porovnání s tureckými vládami zmítanými nestabilitou, korupcí, polarizací a vlivem náboženství je armáda vnímána jako silná, jednotná, sekulární organizace, bránící národní zájmy. Vždy, když byly tyto zájmy ohroženy, neváhala armáda zasáhnout. Po každém státním převratu však armáda vrátila moc do rukou nové civilní vlády⁷. Díky tomu byla armáda v turecké společnosti dříve vysoce

⁷ Armáda držela moc pouze v krátkých obdobích od provedení převratu do sepsání nové ústavy a dalších parlamentních voleb. U moci tak byla mezi lety 1960-61, 1971-73 a 1980-83 (Caliskan 2016: 2). Je však nutné zmínit, že každá úprava ústavy posilňovala pozici armády v politickém systému. Zde je zajímavé

oblíbená. Na přelomu tisíciletí byla armáda nejpopulárnější veřejnou institucí, přičemž vláda byla až na třetím místě (Sarigil 2009:710). Popularita armády začala ovšem v novém tisíciletí klesat. Zlomovým bylo zejména období po roce 2008, kdy AKP úspěšně překonala krizi legitimacy své vlády a relativně nedotčená vyšla ze soudního procesu, který s ní byl veden (Tait 2008). Soudní žalobu, která ji obviňovala z porušování sekulárních principů v politice, vnímala jako konspiraci armády, a nechtěla ji nechat bez odvety (Rodrik, Dogan 2010). Na základě údajného odhalení spiknutí v řadách armády, která měla podle obvinění plánovat vládu svrhnout, byl zahájen masivní soudní proces s armádními důstojníky a jejich údajnými civilními pomocníky, známý jako Ergenekon. Stovky důstojníků, právníků, akademiků a reportérů byly obviněny ze zapojení do teroristické sítě a ze zločinů jako odpalování bomb, zavraždění náboženských skupin a plánování státního převratu. Údajný plán na provedení státního převratu byl označen kódovým jménem Sledgehammer. I přesto, že důkazy byly zfalšované a svědectví křivá, neprůkazná či přinejmenším zavádějící, byla většina důstojníků odsouzena či roky držena ve vězení bez rozsudku. Justici v zemi totiž v té době ovládali vládě loajální členové gülenistického hnutí. Provládní média informovala o procesu jako o triumfu civilní vlády a v počátku byl Ergenekon vnímán tureckou veřejností a mezinárodním společenstvím jako krok vlády k oprostění se od přežitého vlivu armády na politickou sféru. Jasno na četná pochybení a porušení zákona v průběhu soudních řízení a na jeho ideologickou podstatu vrhlo až zatčení uznávaných tureckých reportérů Ahmeta Şıka and Nedima Şenera. Ti dávali dohromady knihu poukazující na podvodnost procesů. Obžalobou byli obviněni ze spolčení se s teroristickou sítí plánující státní převrat. Na světlo však stihla vyjít vyfabrikovanost procesů a důkazů v nich použitých.

Kauzy Sledgehammer a Ergenekon stály na existenci CD nosičů s hlasovými nahrávkami a textovými dokumenty, souvisejícími s plánováním státního převratu armádními důstojníky, které anonymní dárce, označující se za bývalého armádního důstojníka, dodal protiarmádnímu dennímu tisku. CD nosiče, údajně nahrané již v roce 2003 však obsahovaly verze softwaru, které vyšly nejdříve v roce 2005. Dále odkazovaly na organizace, instituce a firmy, které v roce 2003 neexistovaly, a akty vlády, které v době

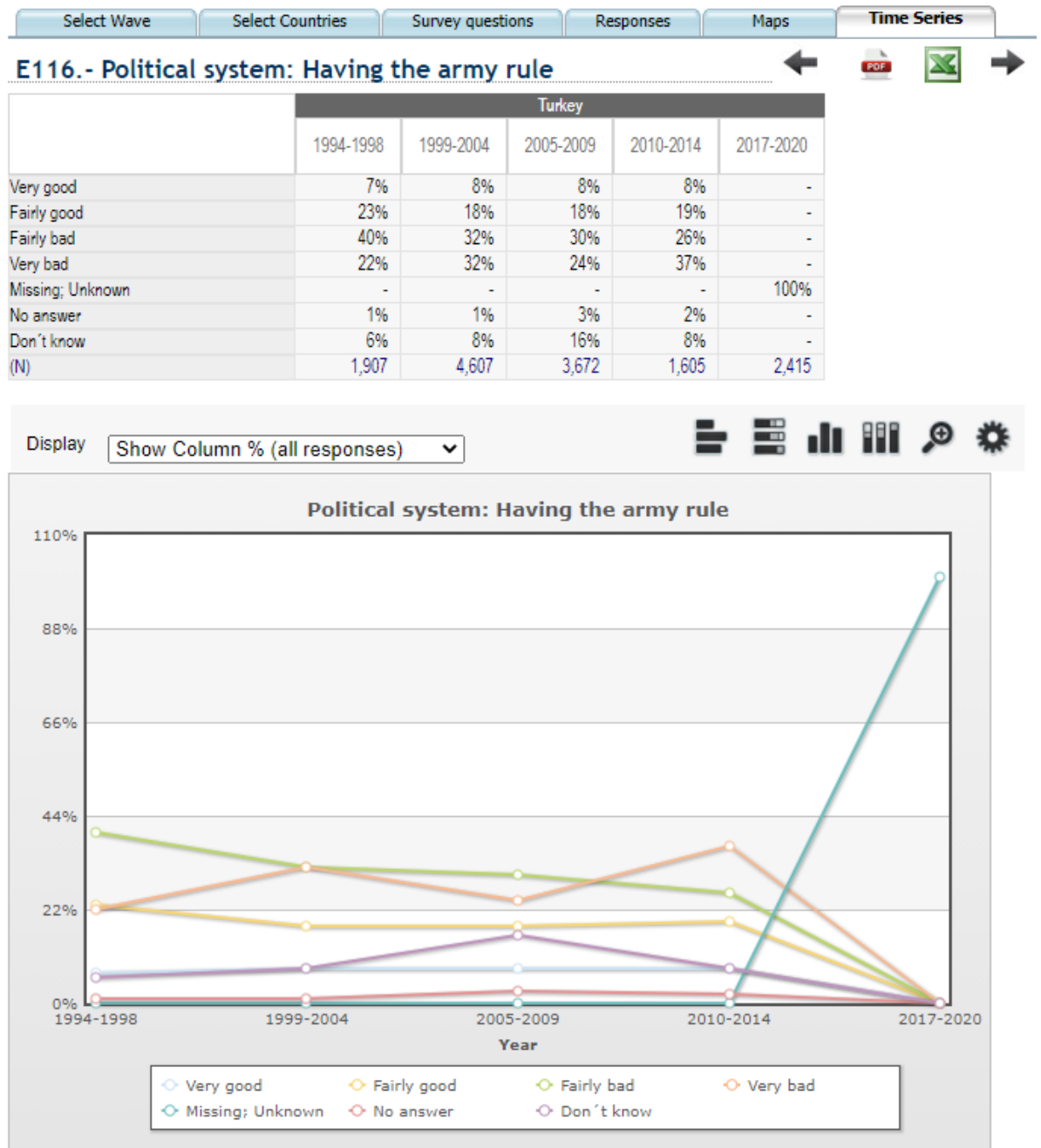
zmínit kontrast s prostředím Latinské Ameriky, kde junty sice po převratu zůstávají dlouho o moci, ústavní pořádek však mění málokdy (Pion-Berlin 2011: 296). Zároveň je pravděpodobné, že turecká armáda vracela moc do rukou civilní vlády ne z úcty k demokratickým principům, ale z neochoty nést politickou odpovědnost (Kuru 2020: 41)

údajného záznamu ještě nevykonala. Údajní autoři textových dokumentů v době jejich vzniku často sloužili na moři, proto neměli ani přístup k PC. Hlasové nahrávky chybně využívají armádní terminologie, jmenují neexistující jednotky, a přiřazují velitele ke složkám, kterým nikdy neveleli. Z podrobné analýzy vyplývá, že nahrávky mohly vzniknout nejdříve v roce 2009. Pod vahou těchto důkazů se začalo veřejné mínění obracet proti vládě, která opakovaně prohlašovala obviněné za vinné, čímž dále snižovala pravděpodobnost spravedlivého soudu (Rodrik 2011). Žalobě ovšem zjevně zfalšované důkazy nijak nevadily a procesy skončily odsouzením více než 300 důstojníků, z nichž přes 60 dosahovalo hodnosti generála či admirála. V ulicích Turecka proběhlo několik demonstrací, žádajících reakci armády. Armáda však v tomto případě reagovala pouze pasivní agresivitou. V reakci na kafkovskou podobu soudních řízení rezignovali na své pozice všichni představitelé seniorního armádního štábu, včetně vrchního velitele ozbrojených složek. Kontrast mezi minulostí, kdy armádní důstojníci nutili rezignovat civilní armádu, a současností, kdy sami odstoupili z funkce, značil výraznou změnu v tureckém politickém systému (Caliskan 2016: 2). Veřejnost procesy se zájmem sledovala, a popularita armády začala v jejich očích rapidně klesat. K roku 2010 klesla důvěra v ozbrojené složky o 63 procent (Kuru 2012: 43).

Data o popularitě armády jsou dostupná pouze do roku 2014. Názory na vládu armády v případě selhání civilní vlády se dle čtvrtého grafu v čase jen mírně změnily. Pozitivní postoj k vládě armády (součet řádků Very good a Fairly good ve stejném období) klesl za deset let o tři procenta. Negativní postoj k vládě armády (součet řádků Fairly bad a Very bad ve stejném období) naopak o jedno procento vzrostl. Popularita armády tedy v tomto období klesla.

Graf 4. Postoj k vládě armády.

World Values Survey Wave - Time Series

(Zdroj: World Values Survey 2020)

AKP byla téměř od svého vzniku schopna co do síly, popularity a struktury schopna balancovat moc armády. V noci převratu se jasně potvrdilo, že AKP misky vah převážila

na svou stranu. AKP díky silnému vlivu na klasická i sociální média a vnitrostranické kontaktní síti okamžitě mobilizovala svou četnou stoupeneckou základnu. Během první půlhodiny probíhajícího převratu dokázala AKP mobilizovat přes sto tisíc členů strany, kteří vyrazili do ulic. Reprezentací politického islámu si vláda zajistila cenného spojence. Na Erdoğanovu výzvu k mobilizaci reagoval Diyanet, státní instituce dohlížející na náboženské záležitosti. Poprvé v historii Turecka tak proti státnímu převratu masově organizovaly své členy i mešity.

Překvapivá byla rovněž reakce opozice. Politické strany dlouhodobě kritizující autokratické tendence Erdoğanovy vlády se nechopily pokusu o státní převrat jako šance dostat se k moci. Všechny opoziční strany pokus o převrat odsoudily a apelovaly na dodržování demokratických principů. Prokurdská lidově demokratická strana pokus o převrat zásadně odsoudila, zároveň však zdůraznila svůj odpor k vládě AKP (Esen a Gumscu 2017: 61-66)

Popularita turecké armády je tradičně vysoká mezi nacionalisty, a naopak nízká mezi islamisty a Kurdy (Sarigil 2009: 717-719). AKP se tak díky spolupráci s islamistickým HFG a jistou konsolidací s Kurdy⁸ povedlo na svou stranu získat cenné spojence. Když Erdoğan vyzval k mobilizaci, vyšlo do ulic dostatek odpůrců armády, aby překazilo úspěch státního převratu. Přítomnost civilistů v ulicích snížila ochotu vojáků provést převrat. Jejich odpor k zásahu armády do politiky rovněž odebral pokusu o převrat legitimitu. Armáda čelila odporu dříve spíše neutrálních institucí, se kterým zjevně předem nepočítala. Jasně a jednotně odsouzení pokusu o státní převrat ze strany opozice pak sebral pučistům jakoukoliv naději na získání politické podpory a legitimacy pro převrat. Vysvětlením klesání popularity armády v očích společnosti a ochotou civilní společnosti se postavit zásahům ozbrojených složek může být teorie vojenské dostřednosti. Díky modernizačním procesům ve společnosti (rozvoj občanské společnosti, zvyšování úrovně vzdělání, zlepšování socioekonomických podmínek, upevňování principu politické plurality) dochází k přirozenému vytlačování armády ze sféry politické moci (Martinák 2015: 279-280). Ze studie postoje tureckých obyvatel k armádě skutečně vyplývá, že lidé s vyšším vzděláním a lepším socioekonomickým

⁸ Otázku kurdského separatismu a proměnu vnímání kurdské identity v politickém systému Turecka v období vlády AKP podrobněji rozebírám v šesté podkapitole.

statusem zastávají negativnější postoj k armádě (Sarigil 2013: 293). I když v Turecku v období vlády AKP nedošlo k nijak výraznému rozvoji občanské společnosti a princip politické plurality zde funguje jen v podobě soutěživého autoritářství, zdá se, že turecké společnost našla svůj vlastní způsob, jak říct: „Sbohem, armádo!“. Dlouhodobý pokles popularity armády tak byl jedním z faktorů, které vedly k neúspěchu pokusu o státní převrat.

2.6 Závislost civilního obyvatelstva na armádě

Šesté a zároveň posední předkládané vysvětlení se zabývá mírou závislosti civilního obyvatelstva na armádě. Z geografické polohy Turecka historicky plynula zvýšená bezpečnostní mezinárodní rizika. Stát si proto udržoval početně silnou armádu, na jejíž obraně bylo civilní obyvatelstvo dlouho závislé. Jakmile s rozpadem SSSR padla bezpečnostní rizika spojená se sdílenou hranicí s komunistickou velmocí⁹, objevily se nové hrozby v podobě Válek v zálivu. Celková nestabilita sektoru Blízkého východu je pro bezpečnost Turecka závažnou otázkou. Nejvíce se však turecká armáda angažovala v bezpečnostní otázce spojené s vnitrostátní hrozbou, která se začala silně projevat od devadesátých let (Kuru 2012: 42).

Jihovýchodní Turecko je oblastí obydlenou kurdskou etnickou menšinou. Ta od založení republiky v rozličných podobách bojuje o svá kulturní a náboženská práva, v krajním případě až o nezávislost. Od osmdesátých let v regionu začala prudce stoupat k moci teroristická organizace PKK, založená na myšlenkách revolučního komunismu, guerilového způsobu boje a kurského separatismu. PKK formálně vznikla v roce 1978 v reakci na neschopnost tradičních tribálních vůdců reprezentovat kurdské obyvatelstvo a zasazovat se o zlepšení jeho podmínek. PKK byla jejich moderní levicovou intelektuální alternativou. Do devadesátých let byla schopna převzít pomocí terorizace místního kurdského obyvatelstva nad regionem nadvládu. V regionu ovládala ekonomiku a lokální vládní představitele a udržovala silnou síť obchodu s drogami. Díky výnosnosti tohoto obchodu byla schopna získat dostatek zbraní, kterými vybavovala svou milici¹⁰, čítající v devadesátých letech až deset tisíc členů, rekrutovaných dobrovolně či nedobrovolně z kurdských rodin. PKK šířila mezi Kurdy svoji ideologii separatismu zejména pomocí

⁹ Politická elita nespolehala na ochranu armády jen v případě vypuknutí konfliktu, ale také na její silné kemalistické principy, které bránily proniknutí komunismu do politického systému země (Kuru 2012: 47)

¹⁰ Kurdish Popular Liberation Army

násilného a ekonomického nátlaku na všechny, kdo s ní odmítali spolupracovat. Politicky se projevila pouze svou zdrženlivou spoluprací s proislámskou vládou Welfare Party na lokální úrovni, její rétorika však byla po celou dobu velmi protistátní. Turecká vláda nebrala hrozbu PKK nijak vážně, neboť násilí se nepřelávalo do tureckého regionu. Teprve když PKK začala šířit protistátní rétoriku do mezinárodních médií, pomocí záznamů údajných či reálných porušení lidských práv na kurdeckém obyvatelstvu ze strany státu a armády, která v regionu zasahovala, začal být pro vládu problém naléhavým. Mezinárodní společenství veřejně odsoudilo přístup turecké vlády ke kurdecké otázce. PKK však v devadesátých letech rozšířila svůj teror i do evropských států, kde byla v reakci na to rychle shledána teroristickou organizací a mezinárodní hrozbou. Státy hraničící s jihovýchodní částí Turecka se samy potýkaly s problematickou kurdeckého terorismu. PKK a jiné teroristické kurdecké organizace měly sítě v Sýrii, Íránu, Iráku i v Arménii. Kromě Sýrie, která stála na straně kurdeckých organizací došlo mezi státy tedy k jakési shodě na přítomnosti společného nepřítele a dohodě na zásahu proti němu (Criss 1995: 17-36, Efeğil 2011: 27-40, Bacik a Balamir 2010: 250-252).

Rok 1999 značil velký posun v řešení kurdecké problematiky. Tohoto roku byl zadržen leader PKK Abdullah Öcalan, symbol jejího teroru, a rovněž začala demokratizace poměrů v zemi, spojená se spuštěním procesů připravujících zemi na vstup do EU. Öcalanovo zadržení vyslalo signál, že kurdecké požadavky budou muset nyní být vyjadřovány ve shodě s demokratickými principy, nikoliv formou teroru. Umírněné kurdecké organizace patřily v Turecku mezi největší podporovatele vstupu do EU, neboť v něm viděly příslib zlepšení svých poměrů. Vláda AKP se nesla v duchu konsolidace s kurdeckou etnickou menšinou v zemi. Erdoğan byl historicky prvním premiérem, který veřejně přiznal, že stát ve vztahu ke Kurdům pochybil. AKP zároveň slibovala zlepšení v oblasti lidských, kulturních, a náboženských práv kurdecké menšiny. Stejně tak slibovala zlepšení socioekonomických poměrů v jihovýchodním Turecku. Kurdům bylo v roce 2002 zajištěno právo vysílání v mateřském jazyce, Erdoğan označil kurdeckou identitu jako stejně legitimní jako tureckou, a kurdští poslanci zadržovaní minulou vládou byli propuštěni z vězení. Došlo k zákazu trestu smrti. Klíčovým bylo zrušení pohotovostního stavu v jihotureckém regionu (Polat 2008: 1-6). Nouzový stav představoval stanné právo, umocňující pravomoci bezpečnostních, ozbrojených a politických státních organizací v regionu, které vedlo k porušování lidských práv (The New York Times 2012).

Od umírnění napjatých vztahu s vlastní kurdskou komunitou tak zůstává pro Turecko největším bezpečnostním rizikem občanská válka v sousední Sýrii. Od roku 2012 kdy bylo na Sýrii sestřeleno turecké letadlo jsou vztahy mezi Tureckem a Sýrií silně vyhrocené (The Guardian 2012). Na syrsko-turecké hranici došlo k opakovaným ozbrojeným konfliktům, vyprovokovaný smrtí pěti tureckých civilistů, které zasáhlo syrské bombardování poblíž turecké hranice (BBC 2012). Kromě nešťastného úmrtí pěti civilistů na začátku konfliktu však Turecko nezaznamenalo žádné další ztráty na životech. Většimu problému čelilo v podobě zvládnání pohybu uprchlíků, proudících do země ze zničené Sýrie. Ačkoliv pohyb osob na hranicích koordinují ozbrojené složky¹¹, sama přítomnost a začleňování uprchlíků do turecké společnosti je spíše sociální fenomén, který s tématem práce nesouvisí.

Kurdský terorismus byl nahrazen terorismem skupin spojených s Islámským státem. V Turecku je od roku 2013 nejaktivnější teroristická organizace Daesh. K datu převratu podnikla přes desítku útoku, z nichž mnohé byly cíleny na armádní personál (Anadolu Agency: 2020). Jak je vidět v pátém grafu v oblasti terorismu byla tedy bezpečnostní situace v Turecku co do počtu obětí téměř srovnatelná s počátkem devadesátých let a oproti velmi mírné situaci v prvním desetiletí dvacátého prvního století se rapidně zhoršovala.

¹¹ Turecké ozbrojené složky byly mezinárodním prostředím opakovaně nařčeny z porušování lidských práv osob překračujících tureckou hranici, z vyvolávání násilí, a dokonce ze zastřelení několika osob, překračujících hranici Turecká strana tato nařčení odmítla (Tuysuz a McKirdy 2016).

Graf 5. Počet obětí terorismu v Turecku v období 1990–2016.

(Zdroj: Ritchie, Hannah et al. 2019. *Our World in Data*)

Ačkoliv byla bezpečnostní situace v Turecku v době pokusu o převrat zostřená, žádná z hrozeb nečinila společnost vysoce závislou na armádě. Situace na turecko-syrské hranici se obyvatelstva nedotýkala natolik, aby ho vnímali jako přímé ohrožení, od kterého je dělí pouze přítomnost armády na hranici. Teroristická hrozba pak není přímo spojená s ozbrojenými složkami, ale spíše s policií a bezpečnostními službami. V době pokusu o převrat nebylo civilní obyvatelstvo ve zvýšené míře na armádě závislé. Absence této závislosti byla dalším z faktorů, proč pokus o státní převrat neuspěl.

Závěr

Cílem práce bylo ověřit, zda autorkou nabízené předpoklady ovlivnily neúspěch pokusu o státní převrat. Z analýzy armádních a společenských faktorů vyplývá, že organizátoři neúspěšného pokusu o státní převrat v roce 2016 na tom byli ve všech ohledech hůře než jejich úspěšní předchůdci. V době pokusu o převrat již nebyla turecká armáda druhou hlavou politického systému. Civilně-armádní vztahy v zemi se díky procesům spojeným s integrací do západního mezinárodního společenství začaly podobat Huntingtonovu ideálu objektivní nadvlády civilních institucí v politickém systému (Huntington 1957: 80–85). Populární vláda AKP nabízela občanům cukr v podobě vstupu do EU, a na armádu měla bič legislativních reforem, které ji vytlačily z politické sféry. Armáda ztratila právo rozhodovat o otázkách bezpečnosti země, o vlastním rozpočtu a o povyšování důstojníků (Söyler 2015: 177-183). To znamenalo zásah nejen do její hrdosti, ale i pokladny. Je tedy logické, že v řadách armády rostla frustrace a motivace proti vládě vystoupit. V kombinaci s absencí profesionality, která by vojákům bránila v zasahování do politiky, byly podmínky uvnitř armády zdánlivě ideální k provedení převratu. Paradoxně však oba tyto faktory (tedy nedostatek profesionality a zhoršená ekonomická situace) vedly rovněž k naprostému selhání pokusu o puč. Zhoršená ekonomická a materiální situace v armádě a nedostatek sice vyprodukovaly vojáky ochotné vládu svrhnout, ale ne vojáky toho odborně schopné. Organizátoři převratu tak selhali v naprosto klíčových bodech jeho provedení. Nezvládli zablokovat provoz sociálních ani klasických médií v zemi¹², nezadrželi prezidenta¹³ ani premiéra země, dopustili se násilí na civilistech, které je pro státní převraty vysoce nežádoucí¹⁴, a nedokázali zajistit velitele armádních frakcí, které se k převratu nepřipojili (Aktuálně.cz 2016). Vysoká míra frakčnosti v turecké armádě výrazně snížila potencionální zdroj rekrutů, kteří by převrat

¹² V průběhu pokusu o převrat byla obsazena část televizních stanic, mezi kterými byla turecká státní televize TNR a turecká odnož CNN. Omezen byl provoz Facebook a Twitteru a dalších sociálních sítí, ne však úplně a ne trvale. Reportéři CNN Turkey, kteří nebyli v době obsazení v budově CNN, se spojili s prezidentem Erdoğanem pomocí online mobilní aplikace FaceTime. Sami organizátoři převratu používali ke komunikaci online mobilní aplikaci WhatsApp, proto nemohli omezit fungování internetu (Aktuálně.cz 2016; Gurcan 2016b).

¹³ Prezident Erdoğan, proti jehož autoritářským krokům byl celý pokus o převrat namířený, dokonce nebyl v rozhodujících chvílích konfliktu ani v jednom z obsazených měst. Byl na dovolené v tureckém přímořském resortu. Až v průběhu převratu se letecky přesunul do Istanbulu (TRT World 2017).

¹⁴ Pokus o státní převrat v roce 2016 byl nejkrvavějším pokusem o převrat v Turecké historii. O život přišlo 161 civilistů a policistů, a 104 vojáků spojených s převratem. Jen na Bosporském mostě při potyčce civilistů a osádky tanku zemřelo 41 lidí. Most byl v reakci na to přejmenován na Most mučedníků 15. července (Reuters 2016, BBC 2017, Aktuálně.cz 2016b).

podpořili. Stručně řečeno, příliš malý počet důstojníků a vojáků stál na straně převratu a příliš velký počet jich byl proti němu. Tureckým občanům v ulicích Ankary a Istanbulu se tedy naskytl pohled na to, jak sama armáda potlačila armádní rebelii.

V druhé polovině sedmdesátých let zmítala Tureckem ekonomická a politická krize a státní převrat provedený armádou v roce 1980 byl pro občany vítanou změnou a ujištěním, že dojde k nápravě ústavního pořádku (Hale 1994: 216-222). V roce 2016 však v zemi žádná otevřená krize nebyla a občané nehleděli na armádu s nadějí na pomoc. Organizátoři převratu rámovali pokus o chopení se moci jako snahu o zvrácení Erdoğanových autoritářských kroků. Společnost, která vládu AKP a prezidenta Erdoğana ve velké míře podporuje, ale o takový zásah nijak nestála. Pokus o státní převrat tedy v očích veřejnosti postrádal jakoukoliv legitimitu. Popularita turecké armády dlouhodobě klesala, zatímco důvěra v politické instituce v zemi pomalu rostla (Özçobanlar 2018: 1-7). Vzhledem k tomu, že politický systém v době převratu nebyl nestabilní, nemohla armáda doufat v to, že by ji občané uvítali jako alternativu civilní vlády. Představa vlády armády se konec konců tureckým občanům zdá čím dál méně atraktivní (graf 4, World Values Survey 2020). Legitimitu by vládě armády dávala její odbornost v oblasti bezpečnosti a obrany země, pokud by země čelila zvýšené bezpečnostní krizi. Turecko však bezpečnostní krizi, která by byla v kompetenci armády, v době pokusu o státní převrat nečelilo. V roce 2016 čelilo Turecko bezpečnostním hrozbám spojeným se zvýšenou mírou terorismu, jak vyplývá z grafu číslo pět (Our World in Data 2020). Tyto hrozby však autorka řadí do kompetence turecké policie a informačních služeb.

Tabulka 1. Splnění teoretických předpokladů.

Faktor	Předpokládaný efekt na úspěch státního převratu	Prokázání předpokládaného efektu
Frakce	<i>Šance, že armáda úspěšně provede státní převrat je větší, pokud se o převrat pokusí armáda, ve které je nízký počet soupeřících frakcí.</i>	Prokázáno
Profesionalismus	<i>Šance, že armáda úspěšně provede státní převrat je nižší, pokud se o převrat pokusí armáda, ve které panuje vysoká úroveň armádního profesionalismu.</i>	Neprokázáno
Ekonomické a materiální poměry armády	<i>Šance, že armáda úspěšně provede státní převrat je menší, pokud se o převrat pokusí v době, kdy se nachází ve špatné ekonomické a materiální situaci.</i>	Prokázáno
Politická a/nebo ekonomická krize	<i>Šance, že armáda úspěšně provede státní převrat je větší, když se o to pokusí v době ekonomické krize a/nebo krize legitimacy vlády</i>	Prokázáno
Oblíbenost armády	<i>Šance, že armáda úspěšně provede státní převrat je větší, pokud se o převrat pokusí armáda, která je u civilního obyvatelstva oblíbená.</i>	Prokázáno
Závislost civilního obyvatelstva na armádě	<i>Šance, že armáda úspěšně provede státní převrat je větší, když je civilní obyvatelstvo více závislé na její ochraně a pomoci.</i>	Prokázáno

(Zdroj: autorka)

První teoretický předpoklad týkající se frakcí se naplnil. V turecké armádě v době převratu soupeřil o moc příliš velký počet frakcí, což tedy snížilo šanci na jeho úspěch. Druhý předpoklad, zabývající se armádním profesionalismem se nenaplnil. Tureckou armádu nelze označit za profesionální, což by tedy dle teoretického předpokladu mělo zvyšovat její šanci na úspěch. Zajímavým zjištěním tedy je, že armáda i přes svou neprofesionalitu při pokusu neuspěla. Třetí předpoklad související s ekonomickými a materiálními poměry armády se naplnil. Armáda byla oslabena jak ekonomicky, tak i co

do počtu personálu, čímž se její šance na úspěch snížila. Čtvrtý předpoklad týkající se politické a ekonomické krize v zemi se také naplnil. V zemi v době převratu neprobíhala politická ani ekonomická krize, tím se tedy šance na úspěch armádního převratu snížila. Pátý předpoklad zabývající se oblíbeností armády se rovněž naplnil. Turecké armádě dlouhodobě klesala míra oblíbenosti u civilního obyvatelstva, což její šanci na úspěch při převratu snížilo. Nakonec i šestý předpoklad týkající se závislosti civilního obyvatelstva na armádě se potvrdil. V době pokusu o státní převrat nebylo civilní obyvatelstvo na armádě ve zvýšení míře závislé, čímž se její šance na úspěšné provedení státního převratu snížila.

Aplikace teoretických předpokladů na realie turecké armády a společnosti potvrzuje, že všechny testované předpoklady měly vliv na neúspěch pokusu o státní převrat. Ne všechny se ale ve stanovené podobě potvrdily. Ačkoliv měla nízká míra profesionalismu v turecké armádě kladný vliv na její ochotu pokus o převrat provést, vliv míry profesionalismu na neúspěch převratu se neprokázal. Koncept profesionalismu navržený Samuelem Huntingtonem má své limity a mimo americký kontext, na základě kterého byl navržen, je těžko uplatnitelný. Vztahem mezi mírou profesionalismu v turecké armádě a jejími intervencemi do politiky země zabývá i studie *The Soldier and the Turkish State: Toward a General Theory of Civil-Military Relations* (Szarejko 2014). I tato studie odhalila limity Huntingtonova konceptu profesionalismu.

Amatérský, uspěchaný, špatně zorganizovaný pokus chopit se moci, který nezískal podporu širších armádních kruhů, veřejnosti ani politické opozice byl potlačen přes noc. Jeho následky však sužují Turecko dodnes. V reakci na puč byl v zemi vyhlášen nouzový stav, který na dva roky posílil pravomoci vlády a prezidenta (Solaker a Toksabay 2018). Turecko prošlo v roce 2017 reformou ústavy a je nyní prezidentskou republikou (The Grand National Assembly of Turkey 2020). Autoritářsky vládnoucí prezident Erdoğan si tak užívá širokého spektra výkonných pravomocí. Tradičně byla po státních převratech ústava měněna na popud armády, nyní tomu tedy bylo poprvé, kdy v reakci na převrat ústavní změny iniciovala civilní vláda (Hale 1994). V souladu s obviněními ze spolupráce na přípravě a provedení pokusu o převrat byly od roku 2016 zatčeny desítky tisíc armádních příslušníků, státních zaměstnanců, akademiků a reportérů (Vonberg, Said-Moorhouse a Fox 2017). Další a další obvinění jsou uvalována do dnešního dne (Deutsche Welle 2020). Byly tak efektivně pročištěny mediální, akademické, státní a armádní

sektory. Volná místa mohla být obsazena osobami sympatizujícími s vládou, které nebudou stát v cestě další autokratizaci Turecka.

Zdroje

Literatura

Ahmad, Feroz. 1993. *The Making of Modern Turkey*. New York: Routledge.

Bacik, Gokhan a Coskun, Bezen Balamir. 2010. „The PKK Problem: Explaining Turkey's Failure to Develop a Political Solution.“ *Studies in Conflict & Terrorism* 34, č.3, 248-265

Berk, Esen a Sebnem Gumuscu. „Turkey: How the Coup Failed“. 2017. *Journal of Democracy* 28(1): s. 59-73.

Bílek, Jaroslav. 2016. „Když armáda mluví do politiky aneb k vysvětlení příčin vojenských intervencí do politiky v Latinské Americe.“ *Central European Journal of Politics* 2, č. 1, 35–49.

Bílek, Jaroslav a Vališková, Barbora. 2020. „Venezuela under Maduro: A Different Kind of Hybrid Regime.“ *Czech Journal of Political Science* 27, č. 1, 3-20.

Burak, Begüm. 2011. „The Role of the Military in Turkish Politics: To Guard Whom and From What?“ *European Journal of Economic and Political Studies* 4(1): s. 143–169.

Caliskan, Koray. 2016. „Explaining the end of military tutelary regime and the July 15 coup attempt in Turkey.“ *Journal of Cultural Economy* 10(1): s. 1-15.

Criss, Nur Bilge. 1995. „The nature of PKK terrorism in Turkey.“ *Studies in Conflict & Terrorism* 18, č.1, 17-37.

Efegil, Ertan. 2011. „Analysis of the AKP Government's Policy Toward the Kurdish Issue.“ *Turkish Studies* 12, č. 1, 27-40.

Ete, Hatem. 2018. “Reframing the July 15 Coup Attempt: A Political and Sociological Examination”. *bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 87, 179-202.

Feaver, Peter. 1999. „Civil-Military Relations.“ *Annual Review of Political Science* 2, 211-241.

Finer, Samuel. 1962. *The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics*. Boulder: Westview.

Fitch, J. Samuel. 1998. *The Armed Forces and Democracy in Latin America*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press

Gokmenoglua, Korhan, Taspinara, Nigar a Sadeghieha, Mohammedsmaeil. 2015. „Military Expenditure and Economic Growth: The Case of Turkey.“ *Procedia Economics and Finance*, 25: s. 455–462.

Gözaydın, İřtar. 2009. „The Fethullah Gülen movement and politics in Turkey: a chance for democratization or a Trojan horse?“ *Democratization*. 16(6): s. 1214–1236.

Hale, William. 1994. *Turkish Politics and the Military*. London: Routledge.

Huntington, Samuel. 1957. *The Soldier and the State. The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. Cambridge, Massachusetts; London, England: The Belknap Press of Harvard University Press.

Huntington, Samuel. 1991. *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman, Oklahoma: University of Oklahoma Press.

Kouba, Karel. Kvalitativní metody příčinného usuzování v politologii. In: *Úvod do studia politiky*. Ed. Novák, Miroslav. Praha, Sociologické nakladatelství, 394–432.

Kuru, Ahmet. 2012. „The Rise and Fall of Military Tutelage in Turkey: Fears of Islamism, Kurdism, and Communism.“ *Insight Turkey* 14, č. 2, 37-57.

Lehoucq, Fabrice a Pérez-Liñán, Aníbal. 2014. „Breaking Out of the Coup Trap: Political Competition and Military Coups in Latin America.“ *Comparative Political Studies* 47, č.8, 1105–1129.

Levitsky, Steven, Way, Lucan Ahmad. „The New Competitive Authoritarianism.“ *Journal of Democracy* 31, č. 1, 51-65.

Luttwak, Edward. 1968. *Coup d'etat: A Practical Handbook*. Revidovaná edice. 2016. Cambridge, Massachusetts; London, England: Harvard University Press.

Martinák, Lukáš. 2015. „Substantivní teorie vojenského převratu: příčinné faktory.“ *Středoevropské politické studie*. 17(3-4): s. 276-312.

Odell, John. 2001. „Case Study Methods in International Political Economy.“ *International Studies Perspectives* 2, 161–176.

Öniş, Ziya. 2019. „Turkey under the challenge of state capitalism: the political economy of the late AKP era.“ *Southeast European and Black Sea Studies* 19, č. 2, 201-225.

Özçobanlar, Mehmet. 2018. „Trust in Public Institutions in Greece and Turkey.“ In: *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*. Ed. Farazmand, Ali. Berlin: Springer International Publishing, b. s.

Özen, Hayriye. 2015. „An Unfinished Grassroots Populism: The Gezi Park Protests in Turkey and Their Aftermath.“ *South European Society and Politics* 20, č.4, 533-552.

Pion-Berlin, David. 2011. „Turkish Civil-Military Relations: A Latin American Comparison.“ *Turkish Studies* 12, č. 2, 293-304.

Pion-Berlin, David. 2016. *Military Missions in Democratic Latin America*. New York: Palgrave Macmillan.

Pion-Berlin, David, Esparza, Diego a Grisham Kevin. 2014. „Staying Quartered: Civilian Uprisings and Military Disobedience in the Twenty-First Century.“ *Comparative Political Studies* 47, č.2, 230–259.

Polat, Rabia Karakaya. 2008. „The AKP and the Kurdish Issue: What Went Wrong?“ *SETA Policy Brief* 14, 1-6.

Powell, Jonathan. 2012. „Determinants of the Attempting and Outcome of Coups d'État.“ *Journal of Conflict Resolution* 56, č. 6, 1017–1040.

Putnam, Robert. 1967. „Toward Explaining Military Intervention in Latin American Politics.“ *World Politics* 20, č.1, 83-110

Rodrik, Dani. 2011. „Ergenekon and Sledgehammer: Building or Undermining the Rule of Law?“ *Turkish Policy Quarterly* 10, č.1, 99-109.

Sarigil, Zeki. 2009. „Deconstructing the Turkish Military’s Popularity.“ *Armed Forces & Society* 35, č. 4, 709-727.

Sarigil, Zeki. 2013. „Public Opinion and Attitude toward the Military and Democratic Consolidation in Turkey.“ *Armed Forces & Society* 41, č. 2, 282-306.

Siaroff, Alan. 2013. *Comparing Political Regimes A Thematic Introduction To Comparative Politics*. Třetí vydání. North York, Ontario: University of Toronto Press.

Söyler, Mehtap. 2015. *The Turkish Deep State: State Consolidation, Civil-Military Relations and Democracy*. New York: Routledge.

Szarejko, Andrew. 2014. „The Soldier and the Turkish State: Toward a General Theory of Civil-Military Relations.“ *Perceptions* XIX, 2: s. 139-158.

Tungul, Lucie. 2018. The Lost Opportunity Window of the Gülen Movement in Turkey. *Slovak Journal of Political Science* 18(2): s. 141-154.

Varol, Ozan. 2013. „The Turkish „model“ of civil military relations.“ *International Journal of Constitutional Law*, 11 (3): s. 727–750.

Waldman, Simon a Caliskan, Emre. „Factional and Unprofessional: Turkey's Military and the July 2016 Attempted Coup.“ 2019. *Democracy and Security* 16(2): s. 123-150.

Wick, Gregory. 2000. *Professionalism in the Turkish military: help or hindrance to civilian control?* Monterey, California: Naval Postgraduate School. Diplomová práce.

Yeldan, Erinc a Unuvar, Burcu. 2016. „An Assessment of the Turkish Economy in the AKP Era.“ *Research and Policy on Turkey* 1, č.1, 11-28.

Prameny

Aktuálně.cz. 2016. „Osmnáct hodin, které změnilly Turecko. Pokus o převrat minutu po minutě.“ 18. července 2016. Dostupné online: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/jedna-noc-ktera-zmenila-turecko-pokus-o-puc-minutu-po-minute/r~e497f4884cb311e6abfa0025900fea04/> (k 8. 12. 2020)

Aktuálně.cz. 2016b. „Turecký premiér chce novou tureckou ústavu, přejmenoval most přes Bospor.“ 25. července 2016. Dostupné online: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/turecky-premier-chce-novou-tureckou-ustavu-prejmenoval-most/r~9c55b5ce52a911e682470025900fea04/> (k 8. 12. 2020)

Al Jazeera. 2016. „Turkey timeline: Here’s how the coup attempt unfolded.“ 16. července 2016. Dostupné online: <https://www.aljazeera.com/news/2016/7/16/turkey-timeline-heres-how-the-coup-attempt-unfolded> (k 8. 12. 2020)

Basaran, Ezgi. 2016. „Turkey coup: Who was behind Turkey coup attempt?“ *BBC*. 16. července 2016. Dostupné online: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36815476> (k 8. 12. 2020)

BBC. 2012. „Turkey 'responds to fresh Syrian mortar fire“ . 7. října 2012. Dostupné online: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-19855180> (k 8. 12. 2020)

BBC. 2017. „Turkey coup: Soldiers on trial for bridge deaths.“ 9. října 2017. Dostupné online: <https://www.bbc.com/news/world-europe-41559137> (k 8. 12. 2020)

Bílek, Jaroslav a Vališková, Barbora. 2019. „Žádný puč, nýbrž boj o uzdravení bolivijské demokracie.“ *Deník Referendum*. 13. listopadu 2019. Dostupné online: <https://denikreferendum.cz/clanek/30396-zadny-puc-nybrz-boj-o-uzdraveni-bolivijske-demokracie> (k 8. 12. 2020)

Česká Televize. 2016. „Proč převrat neuspěl? Turecká armáda je „erdoganizovaná“, říká expert.“ 16. července 2016. Dostupné online: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1848550-proc-prevrat-neuspel-turecka-armada-je-erdoganizovana-rika-expert> (k 8. 12. 2020)

Databáze Macrotrends. 2020. „Turkey Military Size 1985-2020.“ Dostupné online: <https://www.macrotrends.net/countries/TUR/turkey/military-army-size?fbclid=IwAR2vXtQB70rOa8AtOA1TCm8-c8-dyYBlwJe1abrK2YJj9KF5Mp00x1UI5I> (k 8. 12. 2020)

Databáze Statista. 2020. „Number of military personnel in NATO countries in 2020.“ Dostupné online: <https://www.statista.com/statistics/584286/number-of-military-personnel-in-nato-countries/> (k 8. 12. 2020)

Databáze The World Bank a. 2020. „Armed forces personnel (% of total labor force) – Turkey.“ Dostupné online: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.TF.ZS?locations=TR> (k 8. 12. 2020)

Databáze The World Bank b. 2020. „Military expenditure (% of GDP) - Turkey.“ Dostupné online: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=TR> (k 8. 12. 2020)

Databáze World Values Survey. Dostupná online: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp> (k 8. 12. 2020)

Deutsche Welle. 2020. „Turkey orders the arrest of hundreds of military over alleged coup ties.“ 08.12.2020. Dostupné online: <https://www.dw.com/en/turkey-orders-the-arrest-of-hundreds-of-military-over-alleged-coup-ties/a-55860626> (k 8. 12. 2020)

Ercan, Ramazan. 2019. „Turkey continues to fight terrorist group Daesh.“ *Anadolu Agency*. 11. října 2019. Dostupné online: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/turkey-continues-to-fight-terrorist-group-daesh/1610855> (k 8. 12. 2020)

Gurcan, Metin. 2016. „Why it's so difficult to decipher the Gulenist network.“ *Al-Monitor*. 2. srpna 2016. Dostupné online: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/08/turkey-coup-attempt-who-difficult-to-decipher-gulenists.html> (k 8. 12. 2020)

Gurcan, Metin. 2016b. „What went wrong with Turkey's WhatsApp coup.“ *Al-Monitor*. 19. července 2016. Dostupné online: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/07/turkey-coup-attempt-basic-cause-was-premature-birth.html> (k 8. 12. 2020)

Kurubas, Saim. 2018. „What does the presidential system bring to Turkey?“ *TRT World*. 24. května 2018. Dostupné online: <https://www.trtworld.com/turkey/what-does-the-presidential-system-bring-to-turkey--17682> (k 8. 12. 2020)

Langlois, Jill. 2012. „Sledgehammer: Turkey court convicts more than 300 in coup trial.“ 22. září 2012. *The World*. Dostupné online: <https://www.pri.org/stories/2012-09-22/sledgehammer-turkey-court-convicts-more-300-coup-trial> (k 8. 10. 2020)

Reuters. 2016. „Death toll rises to 265 in failed Turkey coup: official“. 16. července 2016. Dostupné online: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-security-casualties-idUSKCN0ZW132> (k 8. 12. 2020)

Ritchie, Hannah et al. 2019. „Terrorism.“ *Our World in Data*. Říjen 2019. Dostupné online: <https://ourworldindata.org/terrorism> (k 8. 12. 2020)

Rodrik, Dani a Dogan, Pinar. 2010. „Turkey's Other Dirty War.“ *The New Republic*. 24. května 2010. Dostupné online: <https://newrepublic.com/article/75123/turkeys-other-dirty-war> (k 8. 10. 2020)

Sahin, Zeynep. 2017. „How did Erdogan handle the coup on the night of July 15?“ *TRT World*. 13. července 2017. Dostupné online: <https://www.trtworld.com/turkey/how-did-erdogan-handle-the-coup-on-the-night-of-july-15--8759> (k 8. 12. 2020)

Sharma, Suraj. 2016. „Erdogan urges Turks to control streets as coup declared over.“ *Middle East Eye*. 16. července 2016. Dostupné online:

<https://www.middleeasteye.net/news/erdogan-urges-turks-control-streets-coup-declared-over> (k 8. 12. 2020)

Solaker, Gulsen a Toksabay, Ece. 2018. „Turkey's emergency rule expires as Erdogan's powers expand.“ *Reuters*. 18. července 2018. Dostupné online: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-security-idUSKBN1K824E> (k 8. 12. 2020)

Stratfor. 2013. „Turkey: How Conscription Reform Will Change the Military.“ 18. listopadu 2013. Dostupné online: https://worldview.stratfor.com/article/turkey-how-conscription-reform-will-change-military?fbclid=IwAR3wjNK4g6POPyV3NMnTi45sr5FniBZRW_jW6OTMkNoU_4_kxcF3bygKsTw (k 8. 12. 2020)

Tait, Robert. 2008. „Turkey's governing party avoids being shut down for anti-secularism.“ *The Guardian*. 31. července 2008. Dostupné online: <https://www.theguardian.com/world/2008/jul/30/turkey.nato1> (k 8. 12. 2020)

The Guardian. 2012. „Turkey goes to Nato over plane it says Syria downed in international airspace.“ 24. června 2012. <https://www.theguardian.com/world/2012/jun/24/turkey-plane-shot-down-syria> (k 8. 12. 2020)

The New York Times. 2002. „Turkey Lifts Restrictions Long Imposed In Kurds' Area.“ 1. prosince 2002. Dostupné online: <https://www.nytimes.com/2002/12/01/world/turkey-lifts-restrictions-long-imposed-in-kurds-area.html> (k 8. 12. 2020)

Tuysuz, Gul a McKirdy, Euan. 2016. „Syrian monitors: Turkish border guards kill eight refugees.“ *CNN*. Dostupné online: <https://edition.cnn.com/2016/06/20/middleeast/sohr-turkey-syria-border-shooting/index.html> (k 8. 12. 2020)

UN News. 2016. „UN officials condemn attempt to overthrow Turkish Government.“ 16. července 2016. Dostupné online: <https://news.un.org/en/story/2016/07/534572-un-officials-condemn-attempt-overthrow-turkish-government> (k 8. 12. 2020)

Unver, Akin a Alassaad, Hassan. 2016. „How Turks Mobilized Against the Coup.“ *Foreign Affairs*. 14. září 2016. Dostupné online: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-09-14/how-turks-mobilized-against-coup> (k 8. 12. 2020)

Vonberg, Judith, Said-Moorhouse, Lauren a Fox, Kara. 2017. „47,155 arrests: Turkey's post-coup crackdown by the numbers.“ *CNN*. 15. dubna 2017. Dostupné online: <https://edition.cnn.com/2017/04/14/europe/turkey-failed-coup-arrests-detained/index.html> (k 8. 12. 2020)

Webové stránky generálního štábu Ministerstva národní obrany Turecké republiky. *T.C. Milli Savunma Bakanlığı Genelkurmay Başkanlığı*. 2020. „GENELKURMAY BAŞKANLARI.“ Dostupné online: <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=GenelkurmayBaskanlari> (k 8. 12. 2020)

Web tureckého národního shromáždění. 2020. „Constitution of the Republic of Turkey.“ *Türkiye Büyük Millet Meclisi*. Anglická verze dostupná na: https://global.tbmm.gov.tr/docs/constitution_en.pdf (k 8. 12. 2020)